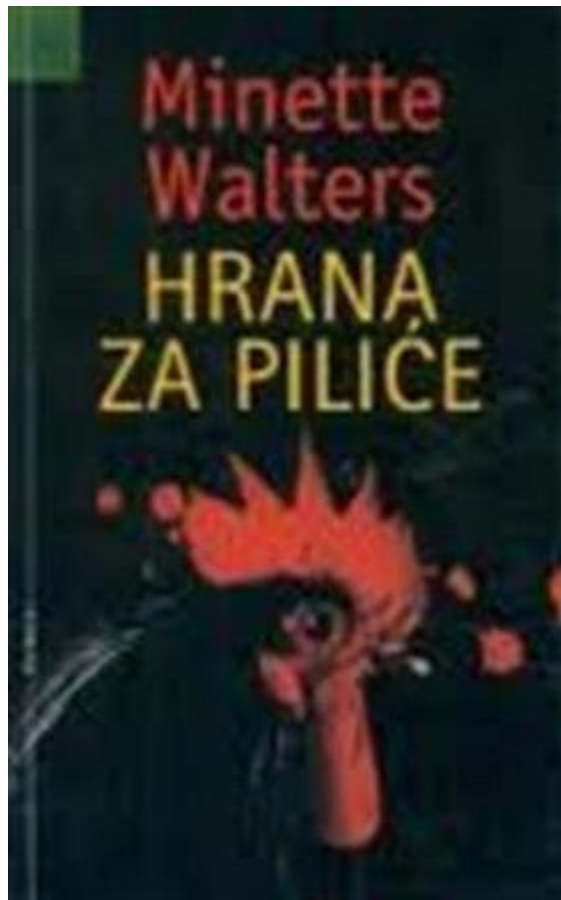

Minette
Walters

HRANA
ZA PILIČE

Minette Walters – Hrana za piliće

Mome dragom prijatelju Paulu

Roman Hrana za piliće temelji se na istinitoj priči o »ubojstvu na farmi pilića« koje se dogodilo na Blackness Roadu u Crowboroughu u East Sussexu u prosincu 1924. godine.

PRVO POGLAVLJE

*Metodistička crkva Kensal Rise, sjeverni
London, zima 1920. Godine*

Nebo je bilo mračno i puno ledenih oblaka onoga dana kad je Elsie Cameron prvi put razgovarala s Normainom Thorneom. Možda je ružno vrijeme trebala shvatiti kao najavu onoga što će uslijediti. Ali, može li ijedna djevojka predvidjeti da će je muškarac kojeg je upoznala u crkvi četiri godine poslije raskomadati sjekirom na mjestu koje se zove Blackness Road?

Vani su vjetar i bljuzgavica tukli o gotički toranj crkve. Unutra je pastva drhturila pod ogrtačima i slušala propovjednika. On je grmio protiv poroka pića, koji čovjeku oduzima moralnost. Proklet će biti čovjek koji nekoga udari u bijesu. Ili žena koja prije braka s nekim spava.

Elsie Cameron, sitna, neugledna dvadesetdvođodišnjakinja izgriženih noktiju, s debelim naočalama, jedva ga je i slušala. Sve je to već čula. Bila je to poruka koja je usamljenoj i potištenoj djevojci donosila samo očaj. Elsie je željela biti voljena. Ali, jedina ljubav koju je mogla dobiti u crkvi bila je Božja, a nju si mogao dobiti samo pod određenim uvjetima.

Pogled joj je odlutao u stranu, prema mladiću koji je sjedio s ocem i maćehom na obližnjoj klupi. Svaki put kad bi ga vidjela, Elsie bi srce brže zakucalo. Bio je četiri godine mlađi od nje - bilo mu je osamnaest - ali bio je privlačan i uvijek bi se nasmiješio kad bi im se pogledi susreli. Zvao se Norman Thorne i radio je kao mehaničar u tvrtki Fiat Motors u Webleyju.

Normanova je majka umrla kad mu je bilo osam godina. Sa šestnaest je otišao u Kraljevsko mornaričko zrakoplovstvo kako bi služio u Velikom ratu. Rat je završio tri tjedna nakon što je on stigao

u Belgiju pa nije ni vidio borbu. Ali, to Elsie nije bilo važno. Svaki mladić koji se zauzeo za svoju domovinu za nju je bio junak.

Brinula se zbog razlike u godinama jer se bojala zadirkivanja. Bi li ljudi rekli da »krade iz kolijevke« ako ga nagovori da izađe s njom iz crkve? Ali, mehaničarski ga je posao učinio snažnim. Nitko ne bi pogodio da mu je samo osamnaest. Elsie je nervozno grickala nokte dok je pokušavala smisliti kako da mu se obrati.

Majka ju je učila da samo »lake« žene povlače prvi potez. Pusti da ti muškarac priđe, govorila je. Ali, to nije uspjelo. Elsien brat i sestra nisu imali nimalo teškoća da nađu nekoga s kim će »izići«. Ali, Elsie jest. Elsie je plašila potencijalne buduće muževe. Bila je odveć žestoka, odveć napeta, odveć očajna.

Bojala se stvari koje je željela, a željela je stvari kojih se bojala. Imala je noćne more o tome da je ostala usidjelica, neželjena i nevoljena - ali nije se mogla navesti da koketira kao druge djevojke. Savršeni će se muškarac zadovoljiti time da je obožava dok joj na ruku ne stavi prsten. Tek poslije toga može se dogoditi nešto takvo.

Elsie je uporno za svoje probleme okrivljavala druge. Nije ona kriva što je neugledna. Krivi su njezini roditelji. I nije ona kriva što nema prijatelja. Samo bi budala vjerovala ljudima koji te poslije ogovaraju iza leđa.

Elsie je radila kao daktilografinja u maloj tvrtki u gradu, ali njezini su se suradnici odavno umorili od njezinih promjena raspoloženja. Govorili su da je »teška« i prigovarali zbog njezinih pogrešaka. Ona im je to zamjerala. Zamjerala je i šefu kad ju je prekorio zbog loše obavljenog posla.

Tu i tamo - kad bi posve potonula u očaj - upitala bi se imaju li njezini suradnici pravo. Je li doista teška? Ali, obično ih je okrivljavala za svoje nezadovoljstvo. Kad bi ljudi bili ljubazni prema njoj, ona bi im to uzvratila. Ali, zašto bi ona morala prva biti ljubazna?

Život i smrt mogu ovisiti o takvim sitnicama.

Bi li ijedno od njih umrlo da se Norman nije smiješio?

Kad je pastva krenula prema izlazu, Norman Thorne je bio korak-dva ispred Elsie. Namjerno mu je nagazila na petu pretvarajući se da nešto traži u torbici. On se iznenađeno okrenuo.

Ona je tobože zbunjeno uzviknula. - Opa! - I zgrabila ga je za rukav. Norman je ispružio ruku da je pridrži. - Je li sve u redu?

Elsie je kimnula. - Tako mi je silno žao.

- Ma, nema problema. - Okrenuo se da ode.

- Znam tko ste - rekla je brzo. - Norman Thorne. Ja sam Elsie Cameron. Susjedi smo. Mama kaže da ste bili u ratu. To znači da ste junak.

Norman se sramežljivo nasmiješio. - Ma nisam.

- Ja mislim da jeste.

Mladiću je to polaskalo. Zašto i ne bi? Bio je mlad i još ga nikad nijedna djevojka nije tako gledala. Otac mu je bio strog pa Norman nije ni pio ni pušio. Radio je s izviđačima, poučavao vjeronauk i sudjelovao u mnogim drugim crkvenim aktivnostima.

Srdačnije se nasmiješio. - Drago mi je što smo se upoznali, Elsie.

Normanovu ocu nije bilo drago kad mu je rekao da ima djevojku.

- Premlad si ti za te gluposti - rekao je gospodin Thorne. - Ti sad moraš sve snage ulagati u posao.

- Pa ne mislim se oženiti s njom, tata.

- Onda pazi kako se ponašaš prema njoj, mladiću. Ne želimo u našoj Obitelji nekakvo vjenčanje na silu.

Ni Elsienoj majci nije bilo drago. - On je još dječak, dušo. Bilo bi ti bolje da nađeš nekoga starijeg.

- Ali, ne izgleda kao da mu je osamnaest.

- Možda ne, Elsie... ali će te na duge staze unesrećiti. Dosadit ćeš mu i ostavit će te zbog druge. Mladići te dobi to uvijek učine.

Gospođa Camerofi prala je rublje pognuta nad sudoperom. Ruke su joj bile duboko u vodi. Elsie se prezirno zapiljila u njezina leđa. - Zašto mi uvijek sve kvariš?

- Nije mi to namjera - rekla je njezina majka i uzdahnula - ali i tata i ja mislimo... - Naglo se prekinula. Bila je odveć umorna za prepirke, a Elsie ionako nikad nije slušala njezine savjete.

Kada je bila riječ o Elsie, izgubila je nadu. U Elsienom životu nije bilo sivih područja. Ljubav mora biti bez ostatka. Podrška neprestana. Kritike ne smije biti. I blagi prijekor, kojem je svrha bila

da joj pomogne, izazvao bi ispade srdžbe... ili još gore, prijetnje samoubojstvom. Elsie katkad tjednima ne bi razgovarala s roditeljima. A u drugim prigodama bi im se dodvoravala.

Sukob je igrao ulogu u svim njezinim odnosima. I kod kuće i na poslu. Mogla je nekome danas biti sklona, a sutradan ga mrziti. Ali, nikad nije uspjela shvatiti zašto to odbija ljude.

- Nije pošteno - rekla bi i briznula u plač. - Zašto su svi tako grozni prema meni?

Ni otac ni majka nisu mogli zamisliti Elsie sretnu. Gospođa Cameron se nadala da će Elsie sresti kakvog starijeg muškarca koji će trpjeti njezina promjenljiva raspoloženja. Gospodin Cameron na to je govorio da takvih muškaraca nema. Ako ih je ikad bilo, poginuli su u ratu.

Toliko je muškaraca poginulo u ratu. Zbog toga čitav naraštaj mladih žena nije mogao naći muževe. Na svakog Normana Thornea bilo je pet djevojaka koje su čekale da ih netko zamijeti. A gospođa Cameron znala je da je Elsie odveć očajna da bi dugo zadržala njegovo zanimanje.

Ali, kao i kćerinim suradnicima, dojadile su joj promjene raspoloženja.

- Čini što želiš - rekla je, izvadila jastučnicu iz vode i spustila je na dasku za ribanje.

- Ali, nemoj meni plakati kad te Norman Thorne ostavi.

DRUGO POGLAVLJE

Sjeverni London - ljeto 1921. godine

Norman je polako hodao pločnikom. Fiat ga je otpustio i sad je živio od deset šilinga (50 penija) tjedno socijalne pomoći. - Svi su otpušteni - rekao je Elsie. - Posvuda se to događa. Tata kaže da ima tri milijuna nezaposlenih i da će se to još pogoršati.

Elsie je morala brzo hodati da održi korak s dugonogim Normanom.
- Što ćeš ti?

- Ne znam.

- Ali, morat ćeš nešto, mili. Ne možeš vječito živjeti od socijalne. (Zapravo je mislila: »Ako ubrzo ne nađeš drugi posao, dugo se nećemo moći vjenčati.« Ali, kao i obično, Norman je izbjegao temu.)

- Lagali su nam - rekao je. - Nama koji smo otišli u rat rekli su da ćemo se vratiti u »zemlju primjerenu junacima«. Sjećaš se? Obećavali su nam posao i novac... - udario je grm pokraj kojega su prošli - a sranje je u tome što ništa od toga nismo dobili.

Elsie ga nije prekorila što je rekao »sranje« - nije bio pravi trenutak za takvo što. Htjela mu je reći da se ona uzrujava više nego on. Sve je bilo dobro dok je zarađivao. Tako dobro da bi se on nasmiješio kad bi ona spomenula brak. Onda je ostao bez posla i sve se promijenilo.

Dok je nezaposlen, ne može biti govora o vjenčanju. Žene i djeca koštaju novaca. Muškarac ne smije dati obećanje koje ne može održati. Brak nije samo ljubljenje. Siromaštvo i neimaština vode srdžbi i mržnji.

O tome Elsie nije htjela slušati. Njezina je romantična duša govorila da ljubav prevladava sve zapreke. Zar je važno što su siromašni ako imaju jedno drugo? Znala je da ona Normana voli više nego on nju.

Ona se njemu obraćala s »ljubavi«, »dragi«, »mili«, a on njoj uvijek samo s »Elsie« ili »Else«.

Uhvatila ga je pod ruku i široko se nasmiješila. - Uvijek si mi govorio da se može zaraditi uzgojem pilića. Zašto ih ne počneš uzgajati?

- A gdje? - Zvučao je razdraženo, kao da je to glupa zamisao. Ali, nije ju odgurnuo.

- Ne u Londonu. Negdje vani. Možda u Sussexu ili Surreyju. Ondje je zemlja jeftinija.

On je zastao. - A čime da je kupim?

- Mogao bi zamoliti oca da ti posudi novac. Rekao si mi da godinama štedi. Nikad se ne zna. Možda bi ti dao novac umjesto da moraš čekati da umre. Nema ga kome drugome ostaviti.

- Misliš?

- Pa ne znam zašto ne bi. Bolje je uzgajati piliće nego živjeti od socijalne pomoći.

Njegova je tjeskoba nevjerojatno brzo nestala. - Možda imaš pravo, Else. Rekao je da će mi pomoći bude li trebalo.

- Eto vidiš.

Brzo joj je stisnuo ruku. - Ali, ne bismo se mogli tako često viđati. Sussex je prilično daleko od Kensal Risea.

- Snaći ćemo se - rekla je. - Pisat ćemo jedno drugome svaki dan. To će samo ojačati našu ljubav.

Gospodin Thorne iznenadio je Normana brzinom kojom mu je dao sto funti za taj pothvat. Elsie je rekla da je to zato što ima vjere u svoga sina. Ali, Norman je mislio da to više ima veze s očevom željom da ga udalji od Elsie. Gospodin Thorne se malo pretjerano veselio sinovljevu odlasku u Sussex. Možda se nadao da će se dokazati ona stara »daleko od očiju, daleko od srca«.

- Promjena će ti dobro činiti - rekao je vedro. - Vrijeme je da upoznaš nove ljude i raširiš krila. Ovdje ti se ništa ne događa, sinko.

Katkad se i Normanu tako činilo. Elsie mu je bila draga. Čak se pitao je li zaljubljen u nju kad je bila dobro raspoložena. Ali, nikad nije znao kada će to biti. To ga je opterećivalo. Nekih je dana bila sretna, a nekih nije. Ali, uvijek je on morao svoje raspoloženje prilagođavati njezinom, nikada obratno.

Ona je te svoje uspone i padove nazivala svojim »živcima«. - Uvijek se zbog nečega brinem, mili. Od toga sam napeta. Mama kaže da će to proći kad budem imala vlastitu obitelj. Neću se imati vremena uzrujavati zbog sebe kad se budem morala brinuti za djecu.

Norman u to nije vjerovao. Bude li imala dijete, samo će se još više uzrujavati, nije li tako? Ali, nije ništa rekao. S Elsie je bilo lakše kad bi je pustio da na miru kuje planove. Uzimala je zdravo za gotovo da će on biti dio njezine budućnosti.

Jedanput ili dvaput pokušao je nagovijestiti suprotno. - Nisam ja jedini momak na svijetu, Else. Možda nađeš nekoga boljeg.

- Ma kakvi! Pa ti si moja ljubav.

- Možda ja nađem neku bolju - zadirkirao ju je Norman, a nije se posve šalio.

Kad bi takvo što rekao, priredila bi mu pravi pakao. Zreliji muškarac to bi durenje iskoristio kao izliku da prekine vezu. Ali, devetnaestogodišnjak odgojen u crkvi, kojem je klopka Elsiene ljubavi ipak i laskala, za to nije bio kadar.

Što možda objašnjava zašto je zamisao o farmi pilića izvan Londona Normanu bila jednako privlačna kao i njegovu ocu. Nadao se da će tako na miru moći donijeti odluku.

Kupio je zemljište pokraj Blackness Rooda u Crowboroughu u Sussexu i preuzeo ga 22. kolovoza 1921. godine. Želeći od početka privući blagoslov, nazvao je imanje Peradarska farma Wesley (John Wesley bio je utemeljitelj Metodističke crkve).

Norman je u mjestu unajmio sobu. Tijekom dana gradio je kokošinje. U rujnu je bilo toplo i rad je bio naporan. Jedino sredstvo prijevoza bio je njegov bicikl. Oprezno je trošio.

Nakon zemljišta morao je kupiti drvo i žicu, a istodobno paziti da u ostane dovoljno za piliće. Zbog toga je većinu večeri provodio sam i nikad nije izlazio.

Dakako da mu je Elsie nedostajala. Pisala mu je svaki dan kako je ne bi zaboravio. »Moj najdraži Normane...«, »Oh, zlato moje, kako te obožavam...«, »Misliš li na mene kao što ja mislim na tebe, ljubavi?« »Jesam li ti sad još draža?«

Jest, bila mu je draža. Svakog je petka navečer biciklom prevaljivao osamdeset kilometara do Kensal Risea kako bi s njom proveo

vikend. Ali, putovanje je bilo zamorno. Upozorio ju je da to više neće moći činiti kad stignu pilići.

- Ne mogu ih ostavljati, Else. Treba ih hraniti i pojit subotom i nedjeljom kao i svakog drugog dana.

Od toga se uplašila pa joj je rekao da namjerava sagraditi kolibu u kojoj će živjeti. - Neće to biti ništa osobito - rekao je. - Možda tridesetak četvornih metara, ali imam bunar i uz jedan zid mogu staviti krevet. Kuhat ću na ulje i paliti svijeće kad padne mrak.

Elsie je rekla da to zvuči romantično.

Norman je odmahnuo glavom. - Tako su momci živjeli u rovovima - rekao joj je. - Teško je i naporno... ali jeftinije nego plaćanje sobe. Kad stvari krenu na bolje, proširit ću je i jednog će dana to biti prava kuća.

Ona je već kovala planove. - Mogla bih te vikendima posjećivati.

- Još nije ni sagrađena.

- Doći ću vlakom i dopješačiti sa stanice.

- Ali, nećeš moći prenoćiti, Elsie. To bi bilo neprilično.

- Znam. - U šali ga je udarila u nadlakticu.

- Šašavko! Spavat ću u svratištu, a dane provoditi s tobom.

Bit će nam lijepo, mili. Ja ću kuhati dok se ti budeš brinuo za piliće. Možemo se pretvarati da smo u braku.

Kad je to tako predočila, doista je zvučalo romantično. A on je doista bio osamljen. U Sussexu nisu bili skloni strancima - novi prijatelji o kojima je govorio njegov otac nisu se pojavili. Dosad je jedina nagrada koju je dobio za »širenje krila« bio naporan rad. A naporan rad ne donosi radost kad ga nemaš s kim podijeliti.

Osim toga, bio je zdrav mlad muškarac. I dalje se držao crkvenih vjerovanja, ali pomisao da bude nasamo sa ženom ga je uzbuđivala.

Sagradio je svoju kolibu prema istom načelu kao i kokošinje. Zidovi su bili drveni, a visok krov davao je osjećaj prostranosti. Dvije su grede, jedna iznad druge, prolazile poprečno kako bi držale strukturu. Na jednoj je strani bio madrac na podnožju - noću krevet, danju kauč. Na drugoj je strani kroz mali prozor ulazilo nešto svjetlosti.

Donio je još neke sitnice kako bi se koliba doimala toplije. Stol i dva stolca, uljanu peć, limeni lavor za umivanje i prostirke za pod. Ali, inače je sve bilo upravo onako kako je rekao Elsie: težak, naporan

život, koji je postajao još teži kako se približavala zima, a dani postajali sve kraći.

Nije dopustio da ga Elsie posjeti sve do proljeća 1922. godine. »Vrijeme je odveć ružno«, pisao joj je. »Hladno je pa se većinu dana ne perem. Katkad mi se čini da je pilićima bolje nego meni. Oni se barem mogu stisnuti jedni uz druge.«

Nije joj rekao da poslovi ne idu dobro. Samo je nekoliko kokoši neslo jaja. Neke su bile premlade, neke prestare, ali na većinu je utjecala kiša. Mještanin ga je upozorio da zbog kiše kokoši mogu dva mjeseca ne nesti jaja.

Norman se zgranuo. - Ne mogu si priuštiti da čekam tako dugo - rekao je. - Moram nešto prodati. I ovako jedva preživljavam.

Čovjek je slegnuo ramenima. - U loše si vrijeme pokrenuo farmu, momče. Pilići ne vole zimu. Jaja je sad malo, ali kad dođe proljeće, imat ćeš ih više nego što ćeš moći prodati. Imat ćeš sreće budeš li uspio pokriti cijenu hrane za piliće.

- Pa kako ću preživjeti?

- Jedući jaja - rekao je muškarac oporo. - Vidjet ćeš kako će ti njihov okus postati mrzak. Ali, barem nećeš biti gladan.

TREĆE POGLAVLJE

*Peradarska farma Wesley, Blackness
Road - ljeto 1922. godine*

Elsie je obožavala Normanovu kolibicu. Nikad nije bila sretnija nego vikendima koje je ondje provodila. Unajmila je sobu kod Coshamovih i svakoga dana pješačila do farme. Pomagala je Normanu hraniti piliće i skupljati jaja, ali nije htjela čistiti kokošinjce.

- Od zadaha mi pozli - rekla je i namreškala nos. - Ne mogu se vratiti u London i zaudarati na pileći izmet.

Normanu to nije smetalo. Ne bi mu smetalo da je samo sjedila i ništa nije radila - najvažnije je bilo da je tu. Zarazio ga je njezin optimizam pa je počeo misliti kako bi njegov pothvat ipak mogao uspjeti. Istina, proizvodio je više jaja nego što je mogao prodati, ali pijetlovi i nesilice dobro su obavljali svoj posao. Sad je imao mnogo mladih koka koje će natoviti i prodati za meso.

Elsie ga je pitala kako će ih ubiti.

- Slomit ću im vrat - rekao je.

- Tata kaže da je njegova mama u Škotskoj piliće klala nožem.

- Neću da im ostane krv na vratnom perju.

- Pa zar ih nećeš morati počupati, ljubavi? Tko će kupiti kokoši koje nisu očerupane?

- Ali treba očerupati samo tijelo, Else. Glavu i vrat ostaviš kako bi ih mesar mogao ovjesiti u izlogu. Krvave ne izgledaju tako dobro.

Čuñnula je i zagledala se u male piliće. - Jadničci.

- Ja sam taj koji je jadan - rekao je Norman. - Čerupat ću i spavajući ako posao krene. Perje se prilično lako čupa ako je koka još topla, ali ipak je to naporan posao.

- Bit će mnogo perja, mili. Što ćeš s njim?

- Ne znam - rekao je osvrćući se. - Možda ću ga spaliti. Od toga će neko vrijeme sve zaudarati, ali barem ću ga se riješiti.

Veći mu je problem bila prljava slama iz kokošinjaca. Puštao je da istrune kako bi je prodao kao kompost, ali za to je trebalo vremena. A zbog sve većih hrpa, farma je izgledala još jadnije. Elsie isprva kao da nije zamijetila. Ali, nakon nekoliko tjedana počela ga je gnjaviti.

- Nitko neće kupiti tvoja jaja ako vide odakle su došla. Očekivat će da budu loša. Moraš oličiti kokošinjce, da izgledaju čisto.

- Ne mogu si to priuštiti - rekao je zlovoljno. - Boja košta.

- Pa neka ti otac da još novca.

- Već mi je dovoljno dao.

Kad je pretjerala s prigovaranjem, predložio joj je da ona da novac za boju. - Kažeš da želiš da se vjenčamo, Elsie, ali to se neće dogoditi ako farma ne uspije. Znam da imaš ušteđevinu. Nećeš propasti ako mi posudiš nekoliko funti, nije li tako?

- Tata bi me ubio kad bih dala novac muškarcu s kojim nisam zaručena - rekla je tobože sramežljivo. - Najprije mi moraš kupiti prsten, dragi.

- A čime da ti ga kupim? Možda poznaješ nekog zlatara koji daje dijamante u zamjenu za piliće?

No unatoč povremenih prepirki o novcu i braku, ljeto i jesen su ugodno prošli. U rujnu i listopadu bilo je toplo pa je Elsie dolazila u Sussex gotovo svakog vikenda. Subotom bi ona i Norman ljenčarili uz vatru pred kolibom kad bi završili posao. Nedjeljom ujutro otišli bi do metodističke crkve u središtu mjesta, a onda bi se vratili na farmu i Elsie bi skuhalo ručak.

Postala je pravi stručnjak za razne načine pripravljanja piletine. Najčešće bi to bila stara kokoš, koju je trebalo kuhati s mrkvom i lukom. Ali, povremeno bi Norman ubio mladog pijetla koji se mogao pržiti na masti iz mjesne svinjogojske farme. Sve je skupa više nalikovalo na kampiranje nego na pravu kuću, ali, kako je Elsie rado govorila »kao da smo na ljetovanju«.

Normanu je otac jednom rekao da je ljetovanje najgore vrijeme za zaljublivanje. - Ljudi se drukčije ponašaju kad su daleko od kuće, sine. Ne možeš doznati kakva je neka djevojka prema njezinom ponašanju na moru.

Norman se toga sjetio svaki put kad bi Elsie govorila o braku. Koja je prava Elsie Cameron? Ona napeta i živčana, koja živi s roditeljima u Londonu i mrzi svoj posao? Ili ona bezbrižna koja ga posjećuje u Sussexu i igra se supruge? Znao je da ona misli na seks gotovo jednako često kao i on. Katkad bi se zamalo u to i upustili.

On bi je privukao sebi, zgrabio je za stražnjicu i gurao nabrekli penis u nabore njezine suknje. Pustila bi ga sekundu-dvije, a onda ga smijući se odgurnula.

- Zloćko! - rekla bi, mašući mu prstenjakom pred nosom. - Morat ćeš kleknuti i zaprositi me, Normane. Obećaj da ću biti gospođa Thorne pa ću možda razmisliti.

- Čim budem mogao spojiti kraj s krajem.

- A kada će to biti?

- Ne znam. Trudim se koliko mogu.

- To uvijek kažeš. Da me voliš kao što ja volim tebe, zagrlio bi me i jednostavno zaprosio. Ne smeta mi živjeti u kolibi.

- Smetalo bi ti da je to svaki dan, Elsie. Nije to nikakav užitak, vjeruj mi. Ako ne nađem mesara kojem ću prodavati kokoši, morat ću pokušati od kuće do kuće. A nitko ne plati punu cijenu... ne kad vide kako ih se očajnički želim riješiti. Mrtva kokoš ne traje dugo.

Bilo je besmisleno donositi ih kući. Jedino mjesto na kojem je mogao ovjesiti mrtve ptice u kolibi bila je greda, a na toplini su brzo trunule. Ona dva-tri puta kad je pokušao, na kraju je strvine morao zakopati na polju. Nitko ne želi perad koja nije svježja. I još gore, zadah smrti privlačio je lisice i štakore.

Za njegove financijske teškoće nije postojalo jednostavno rješenje. Bilo je glupo što se u to upustio a da nije najprije nešto naučio o peradarstvu. Ali, sad nije bilo povratka. Neprestano je sebi ponavljao da će na kraju sve dobro ispasti. Učili su ga da se Bog brine za one koji se brinu sami za sebe. I da je naporan rad sam sebi nagrada. Ali, neprestano se grizao.

Što ako to nije točno? Što ako ga Bog želi naučiti skrušenosti? Kako će ocu objasniti zašto je potratio sto funti? Kako da Elsie objasni da se možda nikad neće moći oženiti s njom?

Uvijek mu je najteže bilo pred zoru. Ležao bi budan i vidio kako se sam ulovio u klopku. Da nije upoznao Elsie... da nije posudio novac od oca... da je Elsie mlađa i da joj nije toliko stalo da se uda...

Zaručili su se na Božić 1922. godine. Norman je skrb o pilićima prepusti gospodinu Coshamu i odvezao se biciklom u London na blagdane. Rekao je ocu da mu ide dovoljno dobro da zaprosi Elsie Cameron.

Gospodin Thorne se namrštio. - Jesi li siguran, sine? Koliko si mi rekao, stanuješ u drvenoj kolibi. Je li to još tako?

- Jest.

- Očekuješ li da ti žena živi u njoj?

- Samo se zaručujemo, tata. Još se dugo nećemo vjenčati, a dotad ću naći nešto što ću unajmiti.

- Hmm. A čija je to zamisao? Tvoja ili gospođice Cameron?

Norman se ustvrđoglavio. - Moja.

Gospodin Thorne mu nije vjerovao. – Hoće li išta značiti ako ti odbijem dati blagoslov? Jasno mi je zašto gospođica Cameron želi muža - gotovo joj je dvadeset pet - ali tebi je tek dvadeset, momče. Premlad si za zasnivanje Obitelji.

- Ne namjeravamo odmah imati djecu.

- Ti to možda ne namjeravaš, dečko moj, ali siguran sam da gospođica Cameron namjerava.

Norman je zaškrgutao zubima. - Nisam više dječak, tata, a ona se zove Elsie. Kad bi ti to barem mogao vidjeti mojim očima. Ona je draga i dobra i samo želi ono što je najbolje za mene.

- I ja to želim, Normane.

- Katkad se ne čini tako.

Gospodin Thorne ga odmjeri. - Je li ti Elsie dala sto funti?

- Nije.

- Onda mi ne govori da mi nije stalo.

- Pa to i ne govorim - rekao je Norman potišteno - ali, nije novac sve u životu, tata.

Gospodin Thorne je odmahnuo glavom. - Jest kad se prihvatiš nečega što sebi ne možeš priuštiti. Nema vremena za ljubav kad ti sudski dostavljači dolaze na vrata.

Kako je samo kod Cameronovih bilo drukčije! Elsien je otac tapšao Normana po leđima i govorio mu kako je sjajan mladić. - Naša se mala oduvijek željela udati. Imala je jedan od svojih ispada kad su joj

se prošle godine zaručili i sestra i brat. Ali, sve je dobro što se dobro svrši, zar ne? Drago nam je što ćeš postati naš sin.

Gospođa Cameron ga je zagrlila. - Dobar si ti mladić, Normane. Zнала sam da ćeš je prije ili poslije zaprositi. Naša Elsie jedva čeka da zasnuje obitelj.

Norman se zbunjeno nasmiješio. - Neće to biti tako brzo, gospođo Cameron. Najprije moramo osigurati životni prostor.

Elsie ga je uhvatila pod ruku i ispružila prste tako da je plamen vatre osvjetlio njezin prsten. - Pa neće baš toliko trajati, ljubavi. Ako možeš ovo dati djevojci, sigurno joj možeš naći i kakvu kućicu?

Norman je s grižnjom savjesti pomislio na pet funti koje je posudio od zelenaša za prsten. - Možda sljedeće godine.

On je mislio za godinu dana, 1924. godine, ali Cameronovi su mislili da je mislio na 1923. godinu. Elsieni brat i sestra namjeravali su se tada vjenčati pa se činilo prikladnim da se i ona uda. Cijeli Božić nije se govorilo ni o čemu nego o vjenčanim haljinama i bebama.

To je Normana potaknulo da zarije glavu u pijesak. Bilo se lakše složiti nego objašnjavati da zasad još nema novca za ženu i djecu. Čak ga je malo uplašilo koliko gospodin i gospođa Cameron kao da jedva čekaju da se riješe svoje kćeri.

- Smirit će se ona kad ode iz Londona - rekla je gospođa Cameron. - Sva ta buka i gužva, zbog njih je potištena. Nemoj je pustiti da predugo čeka, Normane.

Poslije ručka ga je gospodin Cameron odveo u stranu. - Elsie katkad pobijesni... ali to već znaš. Moj ti je savjet da je ne ljutiš. Bolja je kad je sve po njezinom.

- Trudit ću se, gospodine Cameron.

- Tako treba. Ako ti uspije da se vjenčate prije njezinog brata ili sestre, bit će najsretnija djevojka na svijetu.

Norman je znao da to neće biti moguće, ali nije ništa rekao. Kao pravi naivni dvadesetjednogodišnjak, nadao se da će problem nestati. Mislio je da može razvlačiti do vijeka ako nije određen datum vjenčanja.

Nitko momka ne može prisiliti da se oženi dok on sam za to nije spreman.

Kensal Rise

London

30. siječnja, 1923.

Moj najdraži Normane,

Dogodilo se najgore. Danas mi je gospodin Hanley dao otkaz pa tvoja mala Elsie više nema posao. Bio je tako grozan, mili. Rekao je da mi daje otkaz zbog ostalih u tvrtki. Opet su lagali o meni, a sve zato što mi zavide na sreći. Ljubomorni su na moj prsten i na to što sam zaručena. Stvarno ih mrzim.

Tata kaže da moram potražiti drugi posao, ali to ne bih morala ako ćemo se uskoro vjenčati. Molim te, reci da možemo. Jedva čekam da postanem tvoja žena, najdraži. Mogla bih raditi kao daktilografkinja i svake se večeri vraćati u kolibu. Bit će sve u redu ako obećam da godinu-dvije neću imati djece.

Oh, mili, toliko te volim. Molim te, molim te, reci da.

Tvoja najdraža,

Elsie XXX

Blackness Road

Crowborough

Sussex

3. veljače, 1923.

Draga Elsie,

Žao mi je što si ostala bez posla, ali mislim da tvoj otac ima pravo. Moraš potražiti drugi posao u Londonu. Koliba nije prikladna za život, a žena ne može obećati da neće imati djece. Ona dođu željela ti to ili ne.

Sad je tako hladno da se voda za piliće svake noći zamrzne. Moram spavati u ogrtaču da se ne bih i ja smrznuo. Ne bi ti se nimalo sviđalo. A nitko neće zaposliti daktilografkinju koja ne može oprati ni sebe ni svoju odjeću kako treba.

Strpljenje je vrlina, Else. Kad bismo se sad vjenčali, ne bismo bili tako sretni kao ako pričekamo. Zato mislim da je bolje pričekati.

Nadam se da ćeš ubrzo naći novi posao.

Tvoj

Norman

ČETVRTO POGLAVLJE

*Peradarska forma Wesley, Blackness
Road - ljeto 1923. godine*

Norman se počeo groziti Elsienih posjeta vikendom. Više nije bila sretna kao prošle godine - sad je često bila srdita ili potištena. Stalno ga je zbog nečega gnjavila. Te ne želi odrediti datum vjenčanja, te nema novca, te je ona zbog njega tako nesretna.

Odjedanput više nije mogla zadržati posao. Nakon što je devet godina radila u istoj tvrtki, sad je tri puta u pet mjeseci dobila otkaz. I za to je okrivljavala Normana.

- Stalno pitaju kad ću se udati, a ja im ne znam reći - rekla je. - Rugaju mi se iza leđa.

- Ma siguran sam da ti se ne rugaju, Else. Svi znaju da čovjek mora malo uštedjeti prije nego što se vjenča. Mnogo je momaka i cura u istoj situaciji kao mi.

Lupila je nogom o pod. - I te kako mi se rugaju... i ja ih mrzim zbog toga. Ne mogu raditi kad me ljudi stalno ružno gledaju.

- Jesi li sigurna da ti ne počneš prva? Ako ti nekoga ružno pogledaš, tako će ti i uzvratiti. To je jasno.

Ali, bilo je bolje ne govoriti takve stvari. Kako je rekao gospodin Cameron, njegova je kći bila podnošljiva ako joj se puštalo na volju. A to je značilo da se Norman mora složiti sa svime što ona kaže. Nikad ništa nije bila Elsiena pogreška. Ako nešto nije bilo u redu, uvijek su drugi bili krivi.

Norman bi joj katkad povjerovao. Grizla ga je savjest što je u njoj pobudio nadu, a onda je ugušio. Ali, da je nije zaprosio, bila bi još nezadovoljnija. Prsten je bio dokaz da je voli. I dopuštenje da dodiruje njezino tijelo.

Je li to bio jedan od razloga zbog kojih se počeo groziti njezinih posjeta? Više se nije trljao o njezinu suknju. Kad je bila raspoložena,

dopustila bi mu da je svuče i da joj dodiruje голу kožu. Ali, samo to. Suzdržavanjem joj je morao ponovno dokazivati ljubav.

- Čuvam se za prvu bračnu noć, mili. Žena mora biti čista tijelom i duhom kad prvi put spava s mužem. Možeš raditi razne druge stvari, ali to ne smiješ gurnuti u mene. To bi bilo pogrešno.

Sanjao je o njoj kad je nije bilo, a ljutio se kad bi došla. - Samo se poigravaš sa mnom - gundao bi svaki put kad bi ga odgurnula. - Ne možeš momka tako uzbuditi, a onda mu reći neka se istušira hladnom vodom. Imam prezervative. Zašto ih ne bismo upotrijebili?

- Zato što su vulgarni.

- Pa što onda?

- Ne želim razgovarati o tome.

- Dobro, nećemo rabiti prezervative. Obećao sam da ću se oženiti s tobom, pa čega se onda bojiš? Neću te razočarati.

- Dosad jesi - odgovorila bi uvrijeđeno i odjenula haljinu. - Kad bi odredio datum, možda bi bilo drukčije, ali neću ti se dati za jeftin prsten.

- Prošlog ljeta nisi tako govorila. Tad si rekla da ćeš razmisliti o tome ako obećam da ću se oženiti s tobom.

- Onda se oženi sa mnom.

- Čemu? Ti bi samo smislila drugu izliku. Kako mogu znati da ćeš ikad pristati, Else?

- Pa želim dijete, nije li tako?

- A što će se dogoditi ako ga dobiješ? Katkad mislim da samo želiš novog kućnog ljubimca kojeg ćeš obožavati.

Bile su to besmislene svađe koje ničemu nisu vodile, a oni su se samo srdili jedno na drugo. Oboje su bili seksualno frustrirani. Norman se toga pokušavao osloboditi napornim radom. Elsie je prelazila iz mračne tjeskobe u romantiku koju je izražavala u pismima iz Londona.

Oh, najdraži moj... naša je ljubav poput bajke koja će završiti riječima »i živjeli su sretno do kraja života«... Kako te samo obožavam, zlato moje... ti si mi sve na ovom svijetu. Sigurna sam da bismo se dobro snašli u tvojoj kolibici... Elsie obećava da će te uvijek voljeti... Oh, dušo moja, i ne znaš koliko mi značiš... Sanjam o danu kad ćemo biti zajedno.

Zauvijek tvoja Elsie.

Norman nije znao što bi mislio o takvim pismima. Činilo mu se da, kada je u Londonu, sebe doživljava kao princezu iz bajke. Zaboravi kako je na farmi teško i zamišlja je kao nešto prekrasno. Ali, kako će je ikad usrećiti kad je stvarnost - blato, smrad i dugovi - tako različita?

Usponi i padovi u vezi počeli su ostavljati trag na Normanu. Još više se brinuo zbog beskrajnih financijskih problema. Koliko se kod trudio, nije uspijevaao pokriti dugove.

Konkurenti su mu bili farmeri koji su imali trajne ugovore pa nitko nije htio njegove kokoši i jaja. Da je bolje planirao svoj pothvat, obišao bi područje i izbrojao koliko ima peradarskih farmi. Ili kuća u kojima drže kokoši. Ne bi tako slijepo kupio zemljište.

Dugovao je sve više proizvođaču hrane za piliće. Onda bi posuđivao da otplati taj dug. Govorio je sebi da je to dobro uloženi novac ako na kraju proizvede dobit. Trebao mu je samo jedan dobar ugovor s mesarom kojem bi svaki tjedan isporučivao piliće.

Ali, progonile su ga očeve riječi. »Nema vremena za ljubav kad ti na vrata kucaju sudski dostavljači.«

Kako se približavao Božić 1923. godine, Elsie je postajala sve očajnija. Već mjesecima nije radila, a brat i sestra su se vjenčali i ostavili je samu s roditeljima. Sad su Normana gnjavili i gospodin i gospođa Cameron. Bili su jednako odlučni kao njihova kći. Kad će se napokon oženiti s Elsie?

Mogli su isto tako reći: »Kad ćeš nam pomoći da se napokon oslobodimo Elsie?« Tako je Norman to doživljavao. Što je više izbjegavao određivanje datuma, to su ga oni više pritiskali.

- Slomit ćeš joj srce - rekao mu je gospodin Cameron hladno na Božić. - Smijem li te podsjetiti da je prošlo dvanaest mjeseci otkako ste se zaručili?

- Znam, gospodine Cameron. - Norman je duboko udahnuo i pokušao se smiriti. - Ali, kako sam vam nekoliko puta objasnio, nisam trenutačno u položaju da se ženim. Treba mi...

Gospodin Cameron mu je upao u riječ. - Zašto si dao obećanje ako ga nisi mislio održati?

Nisam imao izbora... Elsie me natjerala... Trebao sam slušati oca...
- Mislio sam da će na farmi ove godine dobro ići.

- A ne ide?

- Riječ je samo o nekoliko mjeseci, gospodine. Kad biste nagovorili Elsie da još malo pričeka...

- Nije na meni da Elsie u nešto uvjeravam - prasnuo je gospodin Cameron. - Kako ja to vidim, moja je jedina dužnost da te podsjetim da si zakonski obavezan oženiti se njome... ili ćeš završiti na sudu zbog iznevjerenog obećanja.

Norman se nadurio. - Elsie je bila ta koja je htjela prsten. Meni je bilo dobro i bez njega. U svakom slučaju, ne kažem da se neću oženiti s njom. Samo tražim još malo vremena.

- Kojeg Elsie nema, Normane. U travnju će navršiti dvadeset šest.

- Ne vidi joj se.

- Ali, nije riječ o tome. Ima osjećaj da život prolazi pokraj nje. I brat i sestra su joj se vjenčali. - Gospodin Cameron je uzdahnuo. - Kaže da joj se ljudi rugaju jer je usidjelica.

Norman je osjetio blagu sućut. Znao je kako je Elsie teška kad misli da joj se netko ruga. Ali, suosjećanje nije dugo trajalo jer je okrivljavao Elsiene roditelje što je ona takva. Da je nisu razmazili popuštajući svakom njezinom raspoloženju, ne bi toliko pravila ispade.

Ali, i on je činio isto. Što da čovjek drugo učini kad djevojka plače i duri se i prijeti da će se ubiti?

Njegov je otac brzo primijetio kako je Norman izgubio zanimanje za Elsie. - Bome si rano došao kući - rekao je, gledajući na sat na Božić poslijepodne. - Nećeš provesti večer s Elsie?

- Ne. - Norman je privukao stolac kaminu.

- Potreban mi je odmor. Sutra moram biciklom natrag.

- Mislio sam da ćeš dulje ostati.

- Predomislio sam se.

Gospodin Thorne ga je na trenutak odmjeravao. - Jeste li se ti i Elsie posvađali?

- Pa i nismo.

- U čemu je onda problem?

- Isti kao uvijek. Nemam još dovoljno novca da se oženim. Nakratko su šutjeli.

- Je li to stvarni razlog što odgađaš vjenčanje? - upitao je gospodin Thorne.

- Koji bi drugi razlog mogao postojati?

- To što više nisi zaljubljen u nju. - Nagnuo se naprijed i pogledao sina. - Ako je tako, bolje je da sad budeš iskren prema njoj... Daj joj priliku da nađe nekoga drugog.

- Ona ne želi nekoga drugog, tata. Ona je luda za mnom. Kaže da će se ubiti ako je ostavim. Padne u crna raspoloženja kad misli da je cijeli svijet protiv nje. - Spustio je ruke između koljena i ćupkao sag. - Gospodin Cameron kaže da će me tužiti za iznevjereno obećanje ako se ne oženim njome.

Gospodin Thorne se blago nasmiješio. - Neka te to ne plaši. To je samo puka prijetnja. Nitko nikoga ne vuče na sud osim ako nešto može zaraditi. A svi znaju da ti nemaš novca.

- Ne želim se loše ponijeti prema njoj, tata. I dalje mi je draga.

- Vjerujem ti, sine. Ali, bilo bi okrutno oženiti se s njom, a onda provesti cijeli život kajući se.

Norman je sve više mislio da bi doista bilo ljubavnije ostaviti Elsie. Rekao joj je neka ga ne posjećuje zbog hladnoće i sve joj je rjeđe pisao. Pisma koja joj je slao bila su hladna i službena. Nije u njima bilo nikakvog izražavanja ljubavi. Nadao se da će shvatiti i sama odustati.

Nije.

Kako se on hladio, ona je bila sve zagrijanija. Njezina su pisma bila puna strasti - »obožavam te... ljubim te... jedva čekam proljeće...«. Kao da je mislila da će snaga njezinih osjećaja iz pisma uskočiti u Normanovo srce. Kako ijedan muškarac može odoljeti ženi koja ga toliko voli?

Norman često ne bi ni otvorio pisma. Već kad bi vidio njezin rukopis, okrenuo bi mu se želudac. Nije znao izići na kraj s tolikim osjećajima. Lažna slika koju je Elsie stvarala o njemu kao da ga je gušila i tištila.

Bio je neuspješan uzgajivač peradi sa sve većim dugovima kojemu je zaručnica postala dosadna. Pa zašto ga onda uporno naziva »mojim pametnim dragim mužem«, a sebe »tvojom odanom ženicom«?

Čim se vrijeme popravilo, došla je na vikend. Pokušao joj je reći da želi prekinuti vezu. Ali, ona je postala histerična, lupala nogama o pod i siktala uvrede.

- Ne želim razgovarati. Misliš da sam glupa? Misliš da ne znam što se događa?

Norman je s grižnjom savjesti odmahnuo glavom. - Na što misliš?

- Pogledaj plahte - rekla je srdito. - Dovodio si ovamo druge žene. - Potegnula je posteljinu i šutnula je prema zidu. - Prijave su. Ti si prjav. - Njezino se sitno tijelo treslo od srdžbe. - Radio si to na našem posebnom mjestu. To je tako ružno... odvratno.

Gledao ju je otvorenih usta. - Pa ti si poludjela! Čak i ne poznajem nijednu drugu ženu, barem ne neku s kojom bih se ljubio i mazio.

- A prostitutke? - vrisnula je. - Tratiš novac na drolje, Normane, znam to! Zato nikad nemaš novca.

- Tebi treba psihijatar, Elsie - rekao je s gađenjem.

Briznula je u plač i bacila mu se na prsa. - Oprosti... oprosti, mili. Ne znaš kako mi je kad sam daleko od tebe. Tako sam tužna. I uhvati me takva ljubomora.

Nevoljko ju je zagrlio. - Nemaš na što biti ljubomorna.

- Ali, ja to ne znam - rekla je, ovijajući mu tanke ruke oko struka. - Stalno mislim o tome kako drugim djevojkama radiš ono što radiš meni. Meni se to sviđa, dušo. - Privukla ga je uza se. - A i tebi. Eto vidiš!

Pokušala je staviti njegovu ruku na svoju dojku, ali on se naglo otrgnuo kao da je doživio električni šok. - Nemoj - rekao je oštro.

- Zašto ne?

- Zato što to nije u redu.

Oči su joj srdito bljesnule iza naočala. - Prošle ti godine nije smetalo. Ne možeš mi to raditi, a onda se pretvarati da se ništa nije dogodilo, Normane. Nisam ja neka jeftina fifica koju možeš odbaciti kad ti dojadi. Ja sam žena kojom ćeš se oženiti.

Uputio se prema vratima. - Moram očistiti kokošinjce - promrmljao je. - Razgovarat ćemo poslije.

Norman se bacio na posao kako bi izbjegao kontakt s njom. Elsie ga je bezvoljno gledala s praga. Nije znao što da učini. Da joj izravno kaže da je svršeno? Ili da se i dalje nada da će sama shvatiti? Zacijelo čak i Elsie, ma koliko bila čudna, mora shvatiti da ništa ne bi dobila udajom za čovjeka koji je ne voli.

Ali, kad je pala večer, ona se ponašala kao da se ništa nije dogodilo. Krevet je bio napravljen, a on je ponovno bio njezin »najmiliji i najdraži«. Kao da je čitav dan provela smišljajući kako da ga pridobije. Nije bilo srditih pogleda, nije bilo lupanja nogama, nije bilo dodirivanja. Samo dobro pripremljena večera i mnogo bezbrižnog smijeha... i obilje umiljatih riječi.

Na neki čudan način Norman se zbog toga osjećao još zlorabljениjim nego da mu se nametnula. Jer, to je ponašanje impliciralo da je on plitak i neosjećajan. Zar doista misli da on mari samo za želudac? I da hranu treba posluživati uz osmijeh i slatke riječi?

Kad ju je u nedjelju poslijepodne ispratio na kolodvor, najradije bi je bio zadavio. Zašto ne shvati koliko mu je odbojna? Više od svega, mrzio je dodir njezinih grubih, izgriženih prstiju na koži.

PETO POGLAVLJE

Crowborough - ljeto 1924. godine

Norman je Bessie Coldicott upoznao na mjesnom plesu na Duhove. Bilo je to nedugo nakon vikenda s Elsie. Bessie je bila sve ono što Elsie nije. Bila je mlada. Bila je lijepa. Bila je topla i puna razumijevanja. I voljela je koketirati. Što je najbolje, prihvaćala je Normana onakvog kakav je bio - mladića koji se bori za opstanak u teškim vremenima.

Sviđalo mu se kako ništa od njega nije očekivala. Nije se bojala da će ostati usidjelica i rado je čavrljala o svemu što nije imalo nikakve veze s vjenčanjima. Norman je odjednom mogao biti onakav kakav je želio biti. Pomalo frajer. Duhovit.

Kao da se preporodio. Umjesto mučnih šutnji koje su počele obilježavati njegov odnos s Elsie, mogao je s Bessie biti duhovit i zabavan. Počeli su zajedno izlaziti tjedan dana nakon plesa.

- Jesam li ti ja prva djevojka? - pitala ga je jednog dana.
- Nisi.
- Kakve su bile ostale?
- Nisu se mogle mjeriti s tobom. Prva je izgledala kao konj.
- Nakesio se. - Druga je izgledala kao konjsko dupe.

Bessie je plesala odmaknuta od njega. - Ne vjerujem ti. Kladim se da su bile zgodne i da si imao više nego dvije. Momci danas mogu birati.

- Ja sam malo zaostao u razvoju... ali sad to nadoknađujem. - Potrčao je za njom i uhvatio je oko struka. - Ovako.
- I poljubio ju je u pune, sočne usne.

Oči su joj nestašno bljesnule. - Nemoj si ti ništa utvarati, Normane Thorne. Imam ja mnogo drugih obožavatelja i neki mi se sviđaju isto koliko i ti.

On je to znao. Bessie je svima bila privlačna. Djelomice je i njemu upravo zato bila privlačna. Da su drugi muškarci gledali Elsie kao što su gledali Bessie, možda bi je više cijenio. Ali, za Elsie se nitko nikad nije okrenuo.

Svaki put kad bi stiglo jedno od Elsienih pisama, Normana bi probadala savjest što je i dalje drži u neizvjesnosti. Ali, kao i svi koji varaju, - svoju je sreću stavljao na prvo mjesto. Dva- tri vikenda kad je Elsie tog ljeta došla na farmu, uspio se izvući sa samo nekoliko prepirki. Njezina su raspoloženja manje djelovala na njega kad je znao da će se, kad ona ode, veseliti s Bessie.

Najteže mu je bilo obuzdati Elsie u kolibi. Stalno se trljala o njega i poticala ga da je svuče kao što je prije činio. Rekla mu je da se promijenila.

- Više se ne bojim seksa, mili - govorila je.
- To je prirodno kad se dvoje vole.
- Što ako zatrudniš?
- Možeš staviti prezervativ ako hoćeš.
- Više ih nemam - slagao je. - Bacio sam ih. Osim toga, odveć je opasno, Else. Tata će ti poludjeti ako zatrudniš neudana.
- Nije me briga, ljubavi. Želim ti pokazati koliko mi značiš. A kako to mogu osim ako ti se dam? - Oči su joj se napunile suzama. - Molim te, učinimo to, Normane. Moraš znati kako ću biti dobra žena.

Bio je dovoljno lukav da shvati kako to nije njezin pravi razlog za seks. Počeo je njihovu vezu promatrati kao partiju šaha. Jedno drugo su pokušavali stjerati u kut. Norman je htio da Elsie shvati da s njim nema budućnosti. A Elsie je željela vezati Normana trudnoćom.

Usred noći Norman bi se često pokušavao uvjeriti da bi se morao oženiti s Elsie. - Bolje zlo koje poznaješ od zla koje ne poznaješ - rekao je na glas.

Četiri je godine dijelio svoj život s njom. Ona je o njemu znala više nego itko na svijetu. Čak je bilo trenutaka kad ga je pomisao na to da nje više ne bi bilo plašila. Možda mu je i Bessie dojadila.

Katkad se pitao mari li uopće za žene. Kokoši su mu pružale više nježnosti nego ljudi. I dalje mu je teško padalo slomiti im vrat i uklanjati lijepo perje.

Sviđalo mu se kako dotrče kad ih pozove, ispruženih vratova, brzo koliko su ih noge nosile. Mlade su trčale tako brzo da bi mu pale preko nogu dok im se približavao. Morao je oprezno hodati. Neke su bile dovoljno pitome da su se dale milovati dok su druge bježale.

Imao je pijetla welsummera koji je bio borac. Imao je plavocrni rep i prekrasnu crvenu krestu. Norman ga je nazvao Sotona jer su mu se oči caklile zlom. Ako bi se pijetao iz susjednog kokošinjca odveć približio, Sotona bi skočio na žicu i pokušao ga napasti. Ljubomorno je čuvao svoje kokoši. Norman mu se zbog toga divio.

Divio se i Sotoninoj sklonosti seksu zbog koje je malo koja od njegovih kokoši nesla neoplođena jaja. Po tome se uvelike razlikovao od buff orpingtona i leghorna, koji su imali blažu narav i bili ljenji.

Što ne znači da je Norman volio Sotonu. Postupao je s njim oprezno kao sa zmijom nakon što ga je jedanput napao straga. Sotona je zario oštre pandže u Normanovu nogu. Rana ga je danima boljela.

- Nije mi jasno zašto ga ne ubiješ - rekla je Elsie.
- Zašto bih ga ubio?
- Da ga naučiš pameti.
- A što će to naučiti ako bude mrtav? I koja je meni korist od toga? Samo bi luđak ubio svojeg najboljeg pijetla.

- Onda bi drugi nešto naučili.
Norman ju je razdraženo pogledao. - To su kokoši, Elsie. Mozak im je ovaliki. - Pokazao je sitan razmak između palca i kažiprsta. - Nauče gdje im je hrana i gdje da nesu jaja. I to je sve.

- Ne moraš se odmah duriti na mene. Samo sam ti htjela pomoći.

- E pa... to ti je bila glupa ideja. Osim toga, ja sam bio kriv. Razdražio sam ga. Ljubomorani je kad mi njegove koke jedu iz ruke.

- Onda mu mozak i nije tako mali - rekla je zajedljivo. - Nije li ljubomora ljudski osjećaj?

Normana je to još više razdražilo. - Odakle bih ja to znao? - rekao je grubo. - Nikad nisam imao razloga za ljubomoru.

Lagao je, dakako. Bio je ljubomorani na svakog muškarca koji bi Bessie Coldicott uspio izmamiti osmijeh. Bila je krojačica u Crowboroughu i on se počeo motati pred krojačnicom kad je radila.

Zadirkiivala ga je zbog toga. - Kako to da tako često prolaziš mojom ulicom? Najbliži mesar je dvije ulice dalje.

- To mi je prečica.

- Makar što! - Lagano ga je lupila po ruci. - Uvalit ćeš me u nevolje budeš li prečesto dolazio. Gospođa Smith je draga, ali ne voli da muškarci zaviruju kroz prozor. To smeta mušterijama.

- Samo te katkad želim pozdraviti.

Nasmijala se. - Ali, ne dok radim, Normane. Volim svoj posao i ne želim ga izgubiti. Možeš me pričekati straga kad završim. Onda me možeš ispratiti kući.

Kako je ljeto prolazilo, provodio je sve više vremena s njom. Stalno ju je pozivao da dođe na farmu, ali ona je odbijala. - Živiš sam, Normane. Što bi ljudi rekli?

- A tko bi te vidio? Farma je na osami.

- Netko bi me već vidio. Stare gospođe koje se dosađuju vire kroz zavjese i špijuniraju susjede. U ovakvom mjestu se sve dozna.

Upitao se zna li ona za Elsie. - I što kažu?

- Da te nekoliko puta posjetila neka djevojka. Je li to točno?

Oduvijek je znao da će se to na kraju otkriti. Duboko je udahnuo. - Da, ali u tome nije bilo ničega neprikladnog, Bessie. Nikad nije prenoćila u kolibi. Sve je bilo pristojno.

- A tko je ona?

- Netko koga poznajem u Londonu. Nekada mi se sviđala, ali više ne. Problem je u tome... - prekinuo se. - Malo je udarena. Stalno se čudno ponaša... u jednom trenutku više, u sljedećem plače. Zbog toga neprestano dobiva otkaze.

Bessie je napravila grimasu. - Ima jedna takva u našoj ulici. Brizne u plač ako joj netko nešto kaže. Tata kaže da je to zato što je u ratu izgubila dva sina, ali mama kaže da se takva rodila. Ponašala se tako i prije nego što su poginuli.

- Elsie je oduvijek bila čudna.

- Tako se zove?

Norman je kimnuo. - Elsie Cameron. Njezini su roditelji najviše željeli da me posjećuje. Valjda su se nadali da ću se oženiti s njom i

da će se oni riješiti brige. Mnogo je starija od mene, a njima je dojadilo brinuti se za nju.

- To je grozno.

Da, pomislio je Norman. I jest grozno. Zašto bi on olakšao život gospodinu i gospođi Cameron oženivši se njihovom kćeri? Nije ju on rodio. Nije ju on razmazio.

Uhvatio je Bessie za ruku. - Ne brini se, mila. To se neće dogoditi. Imam mnogo planova za budućnost... a Elsie nije u njima.

- A ja? Jesam li ja u tvojim planovima?

- Možda jesi.

Uštipnula ga je za prste. - Onda me ne zovi »mila«, Normane. Nisam ti ja nekakva paperjasta koka koju možeš ljubiti i milovati kad si raspoložen. Ja sam ja - i nikome ne pripadam.

ŠESTO POGLAVLJE

*Peradarska farma Wesley, Blackness
Road-jesen 1924.*

Bessie je došla na čaj početkom rujna. Najavila se Normanu dvadeset četiri sata unaprijed pa je noć i jutro proveo pospremajući kolibu. Nije mogao vjerovati koliko je bila prljava. Pod je bio posut pilećim izmetom s njegovih čizama, a posvuda je bilo prašine.

Zgrožen izgledom posteljine, otišao je u grad i kupio novu. Tako je ostao bez novca, ali nije mogao zamisliti da Bessie sjedi na krevetu koji zaudara na znoj i prljavštinu. Složio je prljavu posteljinu i sakrio je u prazan kokošinjac. Namjeravao ih je vratiti prije sljedećeg Elsienog posjeta kako ne bi posumnjala da ga je posjetila druga žena.

Trud mu se isplatio. Bessie je bila ugodno iznenađena. - Vrlo je ugodno. Koliko si već tu?

- Dvije godine
- I nije ti hladno?
- Zimi jest.

Pogledala je gredu na kojoj je držao šešire.

- Zgodno. A gdje držiš odjeću?
- Tu iza. - Podigao je zavjesu koju je prikucao za zid. Visi na čavlima, a ovo je čuva od prašine.
- Zgodno - ponovila je. - A što je ondje? - Pokazala je malu komodu.

Normanu je zastalo srce. Elsiena ljubavna pisma. Trebao ih je sakriti zajedno s posteljinom. - Britve... škarice za nokte... muške stvari.

Sjela je na rub kreveta. - Bolje je nego što sam zamišljala. Očekivala sam nešto jadno.

- Zašto?

- Zato što ti uvijek kažeš »straćara«. Mislila sam da je limena, ili od komada starog željeza. - Potapšala je madrac. - Da si mi rekao da je ovako, možda bih i prije došla.

Nije bio siguran zavodi li ga ona to. Zbog Elsienih promjenljivih raspoloženja, ženski mu signali nisu bili jasni. Poziva li ga to Bessie da sjedne na krevet pokraj nje? Poziva li ga da učini još i nešto više? Ili je to samo kušnja, da vidi je li pravi gospodin?

Sagnuo se i upalio uljanu peć na kojoj je bio lonac za čaj. - Gdje želiš popiti čaj? - upitao je.

- Vani - rekla je smiješeći se. - Na suncu je toplo. - Ustala je i otišla do vrata. - Pit ćemo ga unutra kad zahladni.

Nakon toga je Normanu vlastiti život izmaknuo iz ruku. Bessie je počela dolaziti na farmu svake večeri poslije posla. A kako se nije, poput Elsie, opterećivala nesklonošću prezervativima ili opsjednutošću vjenčanjem, domalo su počeli spavati zajedno. Suprotnost između njezinih mekih, toplih ruku i Elsienog hladnog, krutog straha nije mogla biti veća.

Kako je ikad mogao pasti na Elsie?

Pokušao se pripremiti da joj kaže istinu. Pisao je pisma koja onda ne bi poslao. Čak je početkom listopada otišao u London da joj kaže istinu u lice. - Svršeno je, Elsie. Više te ne volim. Našao sam drugu.

Nije to mogao učiniti. Zalijepila se za njega kao priljepak i bez razloga se smiješila. Kad ju je optužio da je pijana, nasmijala se.

- Ma ne, šašavko - rekla je srdačno. - Liječnik mi je dao lijek za živce.

- Kakav lijek?

Izvadila je bočicu iz torbe. - Ne znam, ali od njih mi je bolje. Prestala sam se toliko uzrujavati.

Norman je pročitao etiketu. - Što li su to »sedativi«, Else?

- Ne znam - ponovila je. - Ali, sad sam dobro. Možemo se vjenčati kad god hoćeš.

- To nije...

- Razgovarat ćemo kad dođem na farmu potkraj mjeseca - rekla je radosno. - Sve je već isplanirano. Već sam pisala Coshamovima i rezervirala sobu. Bit će nam tako lijepo, mili.

- Ali... - Zašutio je.
- Ali što, dušo?
- Bit će hladno - rekao je jadno.

Norman je rekao Bessie da mu dolazi otac. - Želi se sam uvjeriti kako mi ide posao - slagao je. - To mu dugujem, Bess. On mi je dao novac.

- Pa zašto ne želiš da se upoznam s njim?
- Želim... samo ne još. Rekao sam mu da neprestano radim kako bi posao krenuo.
- Sramiš li se ti mene, Normane?
- Naravno da ne. Ali, što će pomisliti ako te vidi ovdje? Znat će da ne mogu skinuti ruke s tebe.

Bessie se okrenula na bok i pogledala ga. - To je istina. Gori si od Sotone.

Norman se nakesio. - Samo što Sotona to radi sa svim kokama... a ja samo s jednom.

Prstom mu je dotaknula usne. - Nadam se da ne lažeš, Normane. Ostavit ću te ako te ikad vidim s drugom.

- To se neće dogoditi - rekao je. - Ti si jedina cura za mene, Bessie. - Zagrlio ju je i privukao sebi. Ali, iza njezinog je ramena tužno gledao u zavjesu koja je skrivala njegovu odjeću.

- Elsie mu ju je sašila prvi put kad je došla na farmu.

Pospremio je kolibu kako bi uklonio sve tragove Bessie. Svijetle vlasi. Miris njezinog parfema. Jedan od njezinih češljeva. Vratio je prljavu posteljinu iz kokošinjca, a onda je morao oprati da bi uklonio zadah. Na kraju su bile posve sive, ali se na njima nije vidjelo da sedam tjedana nisu bile na krevetu.

Elsie je najprije primijetila kako je koliba uredna. - Jesi li to učinio za mene? - upitala je. Doimala se zadovoljno.

- Htio sam da lijepo izgleda za tebe, Else. Prošli put kad si došla bila je malo prljava.

- Meni to nije smetalo. Znam koliko moraš raditi, dragi. Ja ću se brinuti da uvijek bude čisto kad budem živjela ovdje.

On je naglo promijenio temu. - Kako su tvoji roditelji?

- Kao i obično. - Namrštila se. - Gospođa Cosham je rekla da je iznenađena što me vidi. To je pomalo čudno, zar ne? Davno sam rezervirala sobu.

Norman se okrenuo kako bi pristavio čaj.

- Pitala me jesmo li još zaručeni. Što misliš, zašto me to pitala?

Pokušao je slegnuti ramenima. - Ne znam. Možda se čudila što ove godine nisi toliko dolazila.

- Jesi li joj nešto rekao o mojim živcima? Zna li da uzimam lijek?

- Ne.

Spustila se na krevet. - To je dobro. Neću ih više uzimati. Ne sviđa mi se što sam stalno pospana.

- Ali, ako ti je od njih bolje...

- Od tebe mi je bolje, Normane. Sjećaš li se prošlog ljeta? Sve je bilo tako savršeno. Samo ti i ja u svojoj kućici.

- To je bilo godinu prije - rekao joj je. - Prošle godine si dobila otkaz... i brat i sestra su ti se vjenčali.

- Stalno smo vodili ljubav, dragi. Pa to nisi mogao zaboraviti.

- Samo smo se ljubili i mazili. Nije to bio seks.

Zurila je u njega. - Ali, jest bio seks, Normane. Zamalo sam zatrudnjela.

Norman se namrštilo na nju. - Ne može se zamalo zatrudnjeti. Ili zatrudniš ili ne zatrudniš. U svakom slučaju, nikad se tome nismo ni približili. Ti si rekla da nećeš prije vjenčanja.

- To nije točno.

Slegnuo je ramenima. - Mislila si da ću se oženiti s tobom samo zbog seksa ako mi je već toliko stalo do njega.

Iznenada se doimala zbunjenom. - Lažeš.

- Znaš dobro da ne lažem - rekao joj je. - Ne kažem da nisam htio, ali... - Opet je slegnuo ramenima dok se okretao prema vratima.

- Najbolje je ljeto bilo prije nego što smo bili zaručeni. Tad si bila prilično sretna. Hoćeš ti skuhati čaj? Ja imam posla vani.

Elsie je posve pogrešno protumačila sve Normanove pokušaje da je skrije. Mislila je da dolazi po nju Coshamovima prije zore zbog ljubavnog žara. I da je zbog strasti drži u kolibi do mraka. Nije ništa posumnjala čak ni kad ju je iznenada počeo zvati »mila«, »draga« i »ljubavi«.

»Danas ne možemo u grad, draga...«, »Ostani unutra, mila. Ne želim da zaprijaš ruke...«, »Pravi je praznik kad mi ti kuhaš, ljubavi.«

Norman je znao da je okrutan, ali je za to okrivljavao Elsie. Da je imalo normalna, ne bi je prestao voljeti. Trebala je shvatiti i odavno ga ostaviti. Kako da se momak ponaša kad je dao obećanje koje ne želi održati.

Svakoj drugoj djevojci mogao bi reći: »Nije uspjelo... Nema ljutnje... Pođimo svako svojim putem.«

Ali, s Elsie bi se to pretvorilo u tešku dramu. »Slomio si mi srce... Ubit ću se... Želim umrijeti...«

Počeo je vjerovati da je najlakši način da se oslobodi Elsie to da se vjenča s Bessie. Kad bude oženjen, Elsie će ga morati ostaviti na miru. Namjeravao joj je napisati pismo dan nakon vjenčanja.

Draga Elsie,

Jučer sam se oženio djevojkom po imenu Bessie Coldicott. Sada je ona gospođa Thorne. Žao mi je što ti to ovako javljam, ali znam da bi napravila cirkus da sam ti prije rekao.

Pozdrav od Normana

Bio je to kukavički izlaz, ali i najsigurniji. Ako zbog pisma bude nesretna, neka je roditelji tješe. A ako ne uspiju, Normanu je draže da se ona ubije u Londonu nego kod njega.

- Voliš me, zar ne, mili? - pitala ga je Elsie posljednjeg dana na farmi.

- Naravno.

- Onda mi pokaži.

Norman je s gađenjem gledao kako otkopčava haljinu i pušta da joj padne s ramena. Bila je tako mršava da joj se vidjelo svako rebro. U otužnom pokušaju da bude privlačnija, skinula je naočale i gledala ga slijepim očima.

- Dodirni mi grudi, mili. - Rukama je stisnula sitna prsa kako bi se doimala veća. - Jesu li lijepe? Sviđaju li ti se? - Desnu je ruku spustila među noge: - Sviđa li ti se ovo, Normane? Je li ovo lijepo?

O, Bože!

Oči su joj se ovlažile. - Voli me, mili. Molim te. Ne mogu živjeti bez tebe. Tako sam... osamljena.

S osjećajem srama, Norman ju je privukao sebi. Ali, mislio je samo na Bessie...

86 Clifford Gardens

Kensal Rise

London

16. studenog 1924.

Najdraži moj,

Dogodilo se nešto prekrasno! Tvoja je Elsie trudna. Ovaj mjesec nisam dobila mjesečnicu i liječnik kaže da sam trudna. Zacijelo se to dogodilo kad smo vodili ljubav posljednjeg dana u kolibi.

Znam da nisi htio dijete, mili, ali obećavam ti da ćemo se snaći. To znači da se moramo što prije vjenčati. Tata želi da to bude prije Božića. Ne želi me voditi do oltara s vidljivim trbuhom.

Oh, dragi, tako sam sretna. Molim te, reci da si i ti sretan i javi mi kako brzo možemo dogovoriti vjenčanje.

Tvoja ljubljena žena,

Elsie.

XXX XXX

Blackness Road

Crowborough

Sussex

18. studenog 1924.

Draga Elsie,

Tvoje me pismo šokiralo. Kako možeš biti trudna kad nije bilo seksa? Nikad nismo vodili ljubav u kolibi. Zagrlio sam te kad si rekla

da si usamljena, ali nikad se nisam svukao. Ne možeš biti trudna. Liječnik se vara.

Reci ocu da si izmislila ovu priču kako bi me prisilila da se oženim tobom. Ako si doista trudna, onda je netko drugi otac.

Pozdrav,
Norman

*86 Clifford Gardens
Kensal Rise
London
20. studenog 1924.*

Moj najdraži Normane,

Znam da si uzrujan i žao mi je što sam te tako opteretila. Ali, guranje glave u pijesak neće pomoći. Liječnik kaže da djevojka može zatrudnjeti od maženja, a znaš da smo to mnogo puta činili. Moramo se snaći kako najbolje znamo i umijemo umjesto da se ljutimo jedno na drugo.

Tata hoće da se sastanemo kako bih dokazala da ne lažem. Kaže da to mora biti na javnom mjestu kako ti ne bi mogao vikati na mene. Sjećaš li se čajane u Groombridgeu? Čekat ću te ondje u 15 sati u sljedeći ponedjeljak (24. studenog). Ako ne dođeš, tata kaže da će te večeri razgovarati s tvojim tatom. Od trudnoće mi je svakog jutra mučno, mili, a moje će stanje uskoro biti očigledno. Nadam se da dovoljno voliš svoju malu Elsie i da ćeš ispravno postupiti.

Tvoja najdraža
Elsie XxX XXX.

SEDMO POGLAVLJE

*Groombridge - ponedjeljak, 24. studenog
1924.*

Čajana je bila sumorna. Debele čipkane zavjese visjele su na prozorima, a zidovi su bili prekriveni tamnim drvom. Norman je onamo vodio Elsie prvog ljeta kad je bio na farmi. Posjeo bi je na prečku bicikla i odvezao se osam kilometara do Groombridgea. Potajno su se ljubili dok su se vozili kroz Sussex. Elsie je uživala premda ju je poslije danima boljela stražnjica.

Norman je poranio na sastanak, ali Elsie je već bila ondje. Odmah ju je vidio. Sjedila je za stolom u kutu, grizla nokte i doimala se napeto. Pitao se koliko već čeka. Vjerojatno satima. Vjerojatno je otkako je napisala ono pismo uvježbavala što će reći.

Mahnula mu je kad ga je ugledala, ali je spustila ruku kad je vidjela da se on mršti.

Čemu razgovarati s njom? Misli li doista da je tako glup da će prihvatiti dijete koje ne postoji - koje ne može postojati.

- Znala sam da ćeš doći - rekla je dok je on izvlačio stolac njoj sučelice.

- Nisi mi ostavila velik izbor. Ne želim da moga oca uplećeš u svoje laži.

- Ne lažem. - Zaštitnički je rukom pokrila trbuh. - Nosim tvojeg sina, Normane.

I protiv volje, nije mogao ne pogledati trbuh koji je štitila. - To si izmislila, Elsie.

- Liječnik ne misli tako.

- Odakle zna? Otišla si k njemu jedva dva tjedna nakon što si bila kod mene. To jest, ako si uopće bila kod liječnika. Ne vjerujem u to ništa više nego u priču koju si izmislila o djetetu.

Elsie se vedro nasmiješila kad je konobarica prišla stolu. - Želimo čaj i kolačiće. Moj muž kaže da sad moram jesti za dvoje.

Žena se nasmijala. - Baš mi je drago - rekla je Normanu. - Kad će se roditi?

- Ne znam - rekao je, zureći u Elsie. - Kad će se roditi, Else?

- Na ljeto, dakako. Pa nisi valjda već zaboravio. - Podigla je pogled prema stropu kao da želi reći: »Ah, ti muškarcii!«

- Uživajte dok možete, to vam je moj savjet - rekla je konobarica zapisujući narudžbu. - Život poslije više nije isti. - Otišla je do drugog stola.

- Poludjela si ako misliš da ću se oženiti s tobom bez dokaza - rekao je Norman tiho. - Što misliš, što ću učiniti kad se vidi da uopće nisi trudna? Misliš da ću se smijati? Bit ću jako ljut.

Elsie se i dalje usiljeno smiješila. - Naravno da sam trudna. Mama kaže da je dječak jer imam grozne jutarnje mučnine. I njoj je bilo tako s mojim bratom.

Pokušala ga je uhvatiti za ruku, ali on se otrgnuo.

- Mogao bi me barem utješiti - rekla je. - Zastrašujuće je biti trudna a neudana.

- Ti nisi trudna, Elsie.

U očima joj je bljesnula srdžba. - Nemoj to stalno ponavljati.

- To je istina.

- Ne, nije - prosiktala je. - Istina je da si ti nešto učinio, a sad bi volio da nisi... ali, prekasno je, Normane. Sad se moraš oženiti sa mnom sviđalo ti se to ili ne. - Protrljala je trbuh. - Osim ako ne želiš da ti sin bude kopilan.

Nije to želio. Želio je sina na kojeg će biti ponosan. S Bessie. Ali, Elsiena ga je srdžba pokolebala. - Nije mi jasno kako možeš biti trudna - rekao je slabašno. - To nema nikakvog smisla. Kako se moglo dogoditi?

Ona je čekala upravo to pitanje. Riječi su provalile iz nje. Svim ga je silama nastojala uvjeriti. Liječnik joj je rekao da je maženje mnogo opasnije nego što ljudi misle. Mnoga su djeca tako začeta. Dovoljno je da djevojka dodirne mladića pa da njegova sperma završi u njoj.

Norman je s nevjericom odmahivao glavom.

- Kako?

- Ako poslije stavi ruku na sebe. Tu... - Pokazala je prepone.

- Je li to moguće?

- Otkopčala sam ti raspork - rekla je. - Sigurno se tada dogodilo. - Nastavila je šaptom.

- Bila sam gola, sjećaš se?

Norman je stisnuo šake između koljena i zurio u stol. Unatoč tome što je vodio ljubav s Bessie, njegovo se poznavanje začeca i rođenja svodilo na izlijevanje jaja. - Ne može to biti tako jednostavno, Else. Sotona uvijek mora do kraja obaviti posao.

- On je pijetao, mili. Ljudi su drukčiji.

- Zar doista?

Da barem može pitati Bessie. Ili svoga oca. Konobarica im je donijela čaj, a on je slušao kako Elsie blebeće o tome kako će oni do sljedećeg ljeta biti prava obitelj. Ali, u njezinom se glasu osjećala lažna radost, kao da joj je više stalo da uvjeri neznance nego Normana.

Poslije, kad ju je ispratio do stanice, zapovjedila mu je da dogovori vjenčanje što je prije moguće. - Reći ću mami i tati da će biti prije Božića.

Odbio ju je poljubiti. - Mnogo toga uzima zdravo za gotovo, Elsie.

- A zašto ne bih? - rekla je drhtavim glasom. - Dijete jest tvoje, Normane. Moraš se oženiti sa mnom.

- A ako se ne oženim?

- Onda ću se ubiti - zajecala je. - A ti ćeš biti kriv.

Kad je te večeri Bessie došla u kolibu, Norman ju je pitao može li djevojka zatrudnjeti ako dodiruje mladića dok je on odjeven. Ona je zahihotala. - Misliš ovako? - upitala je i opipala mu penis kroz hlače.

- Ne, nego da stavi ruku kroz njegov raspork... a poslije dodirne sebe.

- Ovako? - Otkopčala mu je raspork i dodirnula glavić, a onda posegnula pod svoju suknju.

Zgrabio ju je oko struka i poljubio je u vrat.

- Jutros sam sreo momka koji kaže da je njegova sestra tako zatrudnjela.

- Laže - rekla je Bessie opet hihoćući. - Glupača se s nekim ševila, ali ne želi priznati roditeljima.
- Tako sam i ja mislio.
- A tko je taj tip?
- Ne poznaješ ga - rekao je i spustio je na krevet. - Osim toga, ionako ti ne bih rekao. Ako cura želi lagati, to je njezina stvar.
- A ti nisi smio povjerovati u takvu glupost. Kad bi bilo dovoljno dodirivanje, svaka bi cura na svijetu bila trudna.

Blackness Road
Crowborough
Sussex
25. studenog 1924.

Draga Elsie,

Dugo sam razmišljao o onome što si mi jučer rekla i ne vjerujem ti da si trudna. Zbog toga neću dogovarati vjenčanje. Ima nekoliko stvari koje ti nisam rekao. Život je ove godine bio težak. Farma je u dugovima, a postoji netko tko mi pomaže da se s tim nosim. Trenutačno sam između dvije vatre i potrebno mi je vrijeme da razmislim o tome što ću poduzeti.

Pozdrav,
Norman

86 Clifford Gardens
Kertsal Rise
London
26. studenog 1924.

Moj najdraži Normane,

Ne shvaćam što misliš. Naravno da jesam trudna. Zašto mi ne vjeruješ? I tko je taj netko tko ti pomaže? Doista mislim da mi duguješ objašnjenje.

Tvoja odana
Elsie XXX

Blackness Road

Crowborough
Sussex
27. studenog 1924.

Draga Elsie,

Nisam ti rekao to da ovamo kasno navečer dolazi jedna djevojka. To je počelo kad si podlegla živcima i smatrala da život nema smisla. Izgubio sam nadu da ikad možemo biti sretni zajedno. Ta druga djevojka je drukčija. Nasmijava me i olakšava mi teške trenutke. Veoma mi je stalo do nje, inače ne bih učinio ono što sam učinio.

Žao mi je ako sam te uzrujao.

Pozdrav,

Norman

Blackness Road
Crowborough
Sussex
27. studenog 1924.

Dragi tata,

Treba mi savjet. Imam problema s farmom i s Elsie. Bi li me možda mogao posjetiti sljedećih dana?

Žao mi je što te time opterećujem.

Tvoj odan sin

Norman

86 Clifford Gardens
Kensal Rise
London
28. studenog 1924.

Dragi Normane,

Slomio si mi srce. Nikad nisam pomislila da bi mi mogao tako lagati. Dala sam ti sebe i svu svoju ljubav, a ti si me iznevjerio. Nije lijepo da muškarac digne ruke od svoje žene samo zato što ona pati od slabih živaca. Čini se da ti ne mariš za moje osjećaje. Nisi mi

napisao ni jednu jedinu ljubavnu riječ a ja sam bila uz tebe kad si bio bez posla.

Očekujem od tebe da prekineš s tom drugom djevojkom i oženiš se sa mnom. Odmah mi javi datum. Uvijek ću te voljeti unatoč tome što si učinio.

Tvoja odana

Elsie XXX

OSMO POGLAVLJE

*Blackness Road - nedjelja,
30. studenog 1924.*

Norman je zamalo iskočio iz vlastite kože kad ga je Elsie udarila po ruci. Čistio je kokošinjce i bio leđima okrenut cesti. Pjevušio je i mislio na Bessie.

- Koga vruga... - povikao je, zakoračio unatrag i podigao ruke da se obrani od nje. Nju je najmanje očekivao.

Udarala ga je šakama. - Mrzim te - siktala je. - Tko je ta druga djevojka? Kako se zove? Zašto mi nisi odgovorio na pismo?

Norman se štitio od udaraca. Nikad je nije vidio tako bijesnu. Kosa joj je bila raščupana, a lice rumeno od srdžbe. - Tek sam jutros dobio tvoje pismo - slagao je.

- Lažeš! Dobio si ga jučer. Hoću vjenčanje, Normane. Kada će to biti? - Šutnula ga je u nogu. - Odgovori mi! - vrisnula je.

Kokoši su se uplašeno razbježale. - Polako - molio ju je. - Plašiš kokoši.

Ali, nije se dala omesti. - Sada, Normane, odgovori mi ovog trenutka.

- Uskoro - rekao je očajnički, izbjegavajući još jedan udarac. - Bit će uskoro.

Spustila je ruke. - Kada?

- Prije Božića.

Zagledala mu se u lice da vidi laže li. - Nadam se da govoriš istinu. Ako otkrijem da si mi opet lagao... - Prekinula se jecajem. - Kako si mogao, mili? Mislila sam da ti mogu vjerovati.

- I možeš - odgovorio je neuvjerljivo. - Namjeravao sam ti danas pisati. Znaju li tvoji roditelji da si tu?

Odmahnula je glavom.

- Bit će zabrinuti. Trebala bi se vratiti kući. Otpratit ću te do stanice.

- Ne mislim otići - rekla je tvrdoglavo. - Ne vraćam se u London dok ne budem udana žena. Svi kažu da se to nikad neće dogoditi. Ali, hoće. Ti si mi obećan... oduvijek si mi bio obećan.

Što je Norman mogao odgovoriti osim »da«? Kad je bila u takvom stanju, s Elsie se nije moglo razgovarati. Htio joj je reći neka uzme svoj lijek, ali se bojao još jednog napada šakama. U takvom je raspoloženju svaka sitnica mogla razjariti njezinu srdžbu. A on je imao i veći problem. Morao je se osloboditi prije nego što Bessie te večeri dođe u kolibu.

Stoga je lagao. Rekao je Elsie da je voli. Da želi njihovo dijete. Da će se, naravno, vjenčati. Da je s tom drugom djevojkom svršeno. Bila je to samo glupa greška koja se dogodila zato što je bio usamljen.

- Ali, sad moraš kući, Elsie. Ne možeš biti ovdje dok se ne vjenčamo. Ljudi će nas ogovarati.

- Nije me briga.

- Ali, mene jest - rekao je odlučno, vodeći je prema izlazu. - Želim ženu kojom se mogu ponositi... a ne neku o kojoj će govoriti da je laka.

I dakako, Elsie je popustila. Norman je znao da hoće. Toga se najviše bojala, da će joj se ljudi rugati iza leđa.

Ali, je li se itko - osim Normana i njezine obitelji! - uopće sjećao da Elsie Cameron postoji?

Te je večeri Norman Bessie rekao istinu. Loše je to izveo. Stalno je počinjao sa: - Sjećaš se kad sam rekao...

Bessie se nije uzrujavala. - Nisam ja glupa, Normane. Našla sam Elsienina ljubavna pisma još davno. To žene rade... pretraže stvari svojeg muškarca.

Osjetio je olakšanje i nije se ljutio. - I?

- Raspitala sam se kod gospođe Cosham o njoj. Kaže da Elsie ima duševnih problema... i da si ti jadnik koji je izvukao kraći kraj. Elsie ne mari za koga će se udati, samo da se za nekoga uda.

- U početku mi je bila draga, Bess.

Podbola ga je bokom. - Bio si još dijete.. hrana za piliće prvoj koja naiđe. Moraš biti otvoren s njom. Reći joj da je više ne voliš.

- To nije lako. Ona postane... - tražio je pravu riječ - ... histerična. - Uzdahnua je. - Kad bi samo otišla i ostavila me na miru.

- Ali, takve to nikad ne čine, Norm. Gnjavit će te dok ne postupiš kako ona želi. Jednom sam poznavala takvog momka. Nekoliko sam puta izišla s njim, a on se ponašao kao da sam njegovo vlasništvo. Čak me jednom pljusnuo jer je mislio da sam se nasmiješila drugom muškarcu.

Norman je bio šokiran. Jedno je kad Bessie udara njega, ali nešto sasvim drugo da neki muškarac udari Bessie. - I što se dogodilo?

- Moj ga je tata pozvao na red. Rekao mu da će ga skratiti za glavu ako mi se opet približi. Uspjelo je. Otišao je iz grada i više ga nikad nisam vidjela. Možda bi trebao zamoliti oca da i on tebi tako pomogne.

- Tata nikad u životu nije udario ženu.

- I ne mora je udariti. Bit će dovoljno da joj objasni da se nikad nećeš oženiti s njom. Možda povjeruje ako to čuje od njega.

Ali, gospodin Thorne je odbio obavljati sinovljeve prljave poslove. Došao je na farmu tri dana nakon što je primio Normanovo pismo. Ušli su u kolibu da se zaštite od vjetra. Norman je nekako promučao još jedno objašnjenje i zamolio oca da u njegovo ime porazgovara s Elsie.

Gospodin Thorne je s neodobravanjem gledao kako mu sin živi. - Ne možeš u ovo dovesti ženu - rekao je.

- Znam... ali Elsie to ne želi čuti, tata. Možda bi tebe poslušala.

- Možda, ali to je jadan način da joj kažeš da se nećeš oženiti njome. Mislio sam da sam te odgojio da budeš iskren, sine.

- Jesi, tata, ali...

- Razočarao si me, Normane. Ti si metodist, usađene su ti kršćanske vrednote. Nisi je nikad smio samu pozvati ovamo.

- Znam, ali...

- Mislio sam da si pametniji.

- Ali, nikad nisam ništa učinio, tata.

- Jesi li siguran?

- Posve. Na način na koji ona kaže, to se moglo dogoditi jedino prvog ljeta ovdje. Katkad smo bili prilično prisni. - Stisnuo je jednu šaku u drugoj. - Laže. Ne vjerujem ni da je bila kod liječnika.

Gospodin Thorne je uzdahnuo. - Onda se nemoj obvezivati na vjenčanje do poslije Božića. Ako govori istinu, do proljeća će se vidjeti. Ako ne govori, moći ćeš se je čiste savjesti osloboditi.

- Ali, ti ne znaš kakva je ona, tata - rekao je Norman slomljeno. - Kad je u nedjelju došla ovamo, mislila je ostati dok se ne oženim s njom. Što ako to ponovno pokuša?

- Pokaži joj tko je gazda - rekao je gospodin Thorne razborito. - Otjeraj je. Stavi je na vlak.

Norman je masirao šake. - Nisi je nikad vidio kad je srdita. Poput luđakinje je. Vrišti i viče.

- Mislio sam da uzima tablete za živce.

- U nedjelju nije ništa uzela. Stalno me udarala.

Gospodin Thorne se namrštitio. - Loše je to, sine. Ali, upozoravao sam te.

Normana su gušile suze očaja. - Pa što da učinim? - upitao je srdito. - Čak mi se više i ne sviđa... a najmanje se želim oženiti s njom.

- Onda nastavi odgađati. Ništa drugo ne možeš. Osim se moliti da nije trudna.

- U tome imam pravo, tata. Nema potrebe da se molim.

- Onda ću se ja moliti - rekao je gospodin Thorne i ustao. - Nisam arogantan kao ti, Normane. Bog odlučuje o tome kada će se i kako dijete roditi.

- A što ako Elsie jest trudna? - rekao je Norman Bessie te večeri. - Nitko neće povjerovati da dijete nije moje. Morat ću se oženiti htio to ili ne.

- Nije trudna.

- Kako znaš?

- Pa ne može čak ni tebe nagovoriti da spavaš s njom.

Naslonio je čelo na ruke. - Nije ona tako ružna, Bess.

- Dobro. Recimo da se neki drugi muškarac zainteresirao za nju. Zašto bi se onda htjela udati za tebe a ne za njega?

- Možda je on već oženjen.

Bessie se nasmijala. - Ma daj! A gdje bi onda to obavili? U krevetu njezinih roditelja? Ili njegove žene?

- To je odvratno.

- Pa, jedina bi joj druga mogućnost bila da to obavi s nogu u kakvoj uličici. Je li prostitutka?

- Ne budi glupa.

- Ti glupo razmišljaš, Normane. Nema šanse da je Elsie trudna. Tvoj tata ima pravo. Moraš pričekati da se otkrije njezin blef... makar ti u međuvremenu zagorčavala život.

Blackness Road

Crowborough

Sussex

3. prosinca 1924.

Draga Elsie,

Danas me posjetio tata. Ne odobrava vjenčanje na brzinu i kaže da moramo pričekati do poslije Božića. Nadam se da razumiješ.

Pozdrav,

Norman

DEVETO POGLAVLJE

*Kensal Rise, sjeverni London - petak,
5. prosinca 1924.*

Frizerka je pričvrstila pundžu na Elsienom potiljku. Sad joj je šiške raščešljala u mekane uvojke oko lica. - Idete nekamo? - upitala je, glavom pokazujući putnu torbu pokraj Elsienih nogu.

Elsie je zurila u svoj odraz u zrcalu. Tražila je novu frizuru koja će odvući pozornost od njezinih naočala. Je li uspjelo? Izgleda li sad lijepo? - U Sussex - odgovorila je.

- Ja sam jednom bila u Brightonu.

- Ondje ću se vjenčati.

- To je lijepo - rekla je žena. - Vjerojatno je jeftinije izvan sezone. A kad je vjenčanje?

- Sutra.

- O, Bože! A tko je taj sretnik?

- Norman Thorne - rekla je Elsie. - On je farmer... ima vlastitu kuću i sve to.

Žena se nasmiješila. - A ja sam završila s dvije unajmljene sobe i smetlarom. Gdje li sam pogriješila? - Uokvirila je rukama Elsieno lice. - Kako vam se sviđa? Hoće li odgovarati?

- Oh, da. Norman me neće ni prepoznati. - Elsie je podigla torbu u krilo i potražila novac.

- Koliko sam dužna?

- Šest penija.

Frizerki nije moglo promaći kako malo stvari ima u torbi. Dječje odijelce, dva para cipela i pribor za umivanje. Upitala se kakva to žena odlazi u svoj novi dom bez gaćica.

U novčarki je bilo još manje. Nakon što joj je Elsie platila frizuru, ostalo je samo nekoliko penija i karta za vlak. Ali... nije na njoj da

postavlja pitanja i ne vjeruje mušteriji.

Ali, dragi Bože! Kako bi rado toj jadnici rekla da joj zelena haljina nimalo ne pristaje. I da izgrizeni nokti i očaj iza naočala odbijaju ljubavnike brže od ičega drugog.

Blackness Road

Crowborough

Sussex

Nedjelja, 7. prosinca 1924.

Najdraža Elsie,

Pa kamo si jučer nestala? Rekla si da ćeš doći u subotu i ja sam otišao po tebe na stanicu. Je li se nešto dogodilo? Javi mi što prije.

Tvoj odani

Norman

Brzjav, 10 h, srijeda, 10. prosinca 1924.

Šalje: Donald Cameron, 86 Clifford Road, Kensal Rise, London

Prima: Norman Thorne, Peradarska farma Wesley, Crowborough

Elsie je otišla u petak. Nismo ništa čuli od nje. Je li stigla? Odmah odgovorite.

Brzjav, 15 h, srijeda, 10. prosinca, 1924.

Šalje: Norman Thorne, Peradarska farma Wesley, Crowborough

Prima: Donald Cameron, 86 Clifford Road, Kensal Rise, London

Nije ovdje. Ne razumijem. Poslao sam pismo u nedjelju.

DESETO POGLAVLJE

*Blackness Road, Crowborough - petak,
12. prosinca 1924.*

U takvim bi zgodama policajac Beck poželio da je mršaviji. Bilo je naporno voziti bicikl uz Blackness Road. Kad je stigao do peradarske farme Wesley i vidio kako je blatno, sišao je s bicikla i krenuo pješice potražiti gospodina Thornea.

Našao ga je u jednom od kokošinjaca. - Gospodin Thorne? Norman Thorne?

- Da, ja sam. - Norman je obrisao dlanove o hlače i pružio mu ruku. - Ispričavam se zbog nereda. To je zbog kiše. Kako vam mogu pomoći?

Policajac mu je stisnuo ruku. - Ovdje sam zbog gospođice Elsie Cameron, gospodine. Koliko znam, ona je vaša zaručnica.

- To je točno. Je li joj se nešto dogodilo?

- To pokušavamo otkriti. Njezin je otac jučer prijavio da je nestala. Kaže da je prije tjedan dana otišla iz Londona ovamo.

Norman je odmahnuo glavom. - Nisam je vidio. Rekla mi je da će doći u subotu... ali, nije se pojavila. Pisao sam joj sljedećeg dana i pitao je što se dogodilo, ali nije mi odgovorila. Dobio sam samo brzojav od njezinog oca.

- Biste li mi rekli što ste radili u prošli petak, gospodine Thorne?

- Naravno. - Norman je rukom pokazao kolibu. - Jeste li za šalicu čaja? Unutra je toplije. Mogu vam dati i Elsienu fotografiju ako će vam to pomoći. Prilično sam zabrinut, znate.

Ali nisi bio dovoljno zabrinut da se obratiš policiji, pomislio je Beck dok je gacao kroz blato. Proučavao je Elsienu fotografiju dok je Norman pristavljao čaj.

- Gospodin Cameron kaže da je otišla od kuće u petak poslijepodne - rekao je i izvadio bilježnicu. - Biste li mi mogli reći što ste radili od podneva nadalje?

Norman se svega sjećao neobično dobro. U pojedinosti je ispričao što je radio u petak, 5. prosinca. Nakon objeda se biciklom odvezao u Turnbridge Wells da kupi cipele. U povratku, oko četiri sata, nahranio je piliće i otišao Coshamovima po mlijeko.

- Onda sam pripremio čaj i prilegao - rekao je. - Bio sam mrtav umoran. Vožnja do Turnbridge Wellsa i natrag je ubojita.

- Ali, gospođica Cameron nije došla ovamo?

- Nije. Poslije sam ponovno izišao... oko petnaest do deset, čini mi se. Obećao sam otpratiti neke svoje prijateljice kući sa stanice. Gospođu Coldicott i njezinu kćer. Provele su dan u Brightonu i vratile se vlakom u deset.

- Adresa?

Norman mu ju je dao. - Zadržao sam se petnaestak minuta kod njih i vratio se ovamo u pola jedanaest. Elsie nije bila tu... ali, nisam je ni očekivao do subote.

- Odakle poznajete Coldicottove?

- Pa, isto kao što poznajem većinu ljudi ovdje. Gospođa Coldicott povremeno kupi kokoš od mene.

- Što ste radili u subotu, gospodine Thorne?

- Nahranio i napojio piliće i onda otišao na stanicu po Elsie. Rekla mi je da će doći vlakom u deset i petnaest. Čekao sam jedan sat, a onda sjeo na vlak za Turnbridge Wells.

- Je li to bilo uobičajeno?

- Što to?

- Da ne dođe kad je rekla.

Norman je na trenutak zurio u njega. - Nisam to tako doživio. Pretpostavio sam da je zbog nečega morala ostati kod kuće. Mislite, jesam li bio zabrinut?

- Ako tako želite reći.

- Zašto bih bio zabrinut?

Beck je slegnuo ramenima. - Nema razloga. Što ste u subotu radili u Turnbridge Wellsu?

- Ništa osobito. Malo sam se prošetao i onda se vratio kući. Provjerio sam na stanici za slučaj da je Elsie došla kasnijim vlakom,

ali nitko je nije vidio. Onda sam svratio Coshamovima po mlijeko i pitao je li rezervirala sobu kod njih. Ali, nije.

- Je li obično ondje odsjedala?

Norman je kimnuo. - Planirali su zabavu u subotu navečer. Mislio sam povesti Elsie.

- Jeste li ipak otišli na tu zabavu?

- Nisam. Coshamovi su otkazali jer nije bilo dovoljno zainteresiranih.

Policajac je to zabilježio. - A što ste onda radili?

- Otišao sam Coldicottovima. U kinu se prikazivao film koji sam želio vidjeti. Pozvao sam gospođicu Coldicott da ga gleda sa mnom.

Beck je ponovno pogledao Elsienu fotografiju. - Koliko je gospođici Coldicott godina?

- Dvadeset.

- Je li vam ona neka vrsta posebne prijateljice, gospodine Thorne?

- Ne. Samo voli ići u kino.

- I kažete da ste pisali gospođici Cameron sljedećeg dana i pitali je što se dogodilo?

- Točno.

- Imate li njezino pismo u kojem vam javlja da će doći u subotu?

- Nismo to dogovorili pismom. Bila je tu vikend prije. Tada smo se dogovorili.

Policajac Beck uzeo je šalicu čaja koju mu je Norman pružio. - Imate li ikakvu ideju što joj se moglo dogoditi?

Norman je ponovno odmahnuo glavom. - Pomislio sam da je možda zaspala u vlaku i završila u Brightonu. Uzima lijek za živce. Od njega zna neočekivano zaspati.

- Ali, zacijelo ne bi ondje ostala, nije li tako?

Norman je napravio grimasu. - Ne znam.

Možda želi privući našu pozornost. Katkad se vrlo čudno ponaša.

Policajac Beck je o tom razgovoru izvijestio inspektora.

- Kakav ste dojam stekli o njemu? - upitao je inspektor.

- Mlad čovjek. Čini mi se da mu poslovi ne idu najbolje. To mjesto je sličnije svinjcu nego peradarskoj farmi. Ali, uljudan je i gleda ti u oči kad ga nešto pitaš.

- Mislite da govori istinu?

- Provjerio sam kod Coshamovih i oni su potvrdili ono što je rekao. Otišao sam i Coldicottovima, i oni su također potvrdili. Ali, nisam uvjeren da mu je Bessie Coldicott samo znanica, kako je tvrdio. Zgodna je cura, a o njegovoj farmi govori kao da je mnogo puta bila ondje.

- Zanimljivo. - Inspektor je sklopio ruke ispod nosa. - Gospodin Cameron tvrdi da mu je kći trudna s Thorneom. Je li Bessie dovoljno zgodna da zbog nje zažali zbog neopreza?

- O, da - rekao je Beck suho. - Što se tiče izgleda, ne mogu se uspoređivati.

Elsiena se fotografija tog vikenda pojavila u novinama s naslovom »Je li itko vidio ovu ženu?«

Na to su se javila dva cvjećara iz Crowborougha. Rekli su policiji da su onog dana kada je nestala u pet i deset prošli pokraj nekoga tko je odgovarao Elsienom opisu. Išla je u smjeru peradarske farme Wesley.

Ovaj je put na farmu došla cijela ekipa policajaca. Pitali su ga ima li što protiv da pretraže farmu. - Naravno da nemam - rekao im je. - Želim pomoći koliko god mogu.

Inspektor je ostale poslao da pogledaju kokošinjce dok je on s Normanom ušao u kolibu. Nije htio ni sjesti ni piti čaj. Hodao je prostorijom, otvarao ladice i pregledao Normanovu odjeću.

Postavljao mu je ista pitanja kao i policajac Beck i dobio iste odgovore. - Imate dobro pamćenje, gospodine Thorne.

- Moj je život prilično monoton. Nema se što naročito pamtit.

- Znači, Elsie je posljednji put bila ovdje u nedjelju, 30. studenog?

Norman je kimnuo. - Otad je nisam vidio.

Inspektor ga je odmjerio. - A koliko ste puta u međuvremenu vidjeli gospođicu Coldicott?

- Samo jedanput - rekao je Norman iskreno.

Bessie je bila u kolibi kad je na vrata došao novinar. Norman ju je sakrio iskoračivši van i zatvorivši vrata. Ali, Bessie se uplašila.

- Ne želim završiti u novinama - rekla je nakon što je novinar otišao. Drhtala je.

Norman ju je pokušao umiriti.

- Ne - rekla je i odgurnula ga. - Ne možemo se ponovno vidjeti dok ovo ne završi. Ne želim uplesti svoju obitelj u skandal, Norm. - Otišla je u noć bez pozdrava.

Inspektor kao da je pročitao Normanove misli. - Čujem da su vam dolazili novinari, gospodine Thorne.

- Nisam ih ja pozvao. Uporno dolaze.

- Ali, vi im pokazujete farmu i puštate da vas fotografiraju s kokošima.

Norman je smrknuto slegnuo ramenima. - Što drugo mogu? Ako odbijem, reći će da nešto skrivam. Motaju se oko ulaza i čekaju da dođem.

Inspektoru je bilo žao mladića. Ni on nije bio sklon novinarima. - Nije to lako. Kakve su ovo mrlje? - upitao je pokazujući stol.

- Krv i iznutrice - rekao je Norman. - Tu čerupam i čistim kokoši. Katkad ih raskomadam i odsiječem im glavu. Ovisi o tome što mušterije žele. Ako ih nekoliko obradim istog dana, nastane priličan nered.

- A gdje vješate kokoši?

- S grede u jednom od praznih kokošinjaca.

- Podigao je pogled. - Katkad i s ove grede.

Inspektor je slijedio njegov pogled. - Ove na kojoj držite šešire?

- Da. Pomaknem ih da napravim mjesta.

- Kako je dosegnete?

- Stanem na stolac.

- Dopuštate?

Norman mu je dogurnuo stolac. - Samo izvolite.

Inspektor se popeo na stolac i pogledao gredu. - Vrlo je čista. Gornja greda je prašnjava... ali, ova nije.

- Teže je dosegnuti vrh. Kad bih ondje nešto držao, ne bih to mogao skinuti.

- Ali, kako to da nema perja, gospodine Thorne? Čini se da ste jako dobro očistili kuću.

- Trudim se koliko mogu. Muškarac se ne smije zapustiti samo zato što je sam.

Inspektor je sišao sa stolca i vratio ga za stol. - Ali, o vanjskom dijelu ne mislite tako? Oko kokošinjaca izgleda kao da ste preorali zemlju.

- To je zbog kokoši. Grebu tražeći gliste.

Mladić na sve ima odgovor, pomislio je inspektor. Pozorno ga je promatrao dok mu je postavljao sljedeće pitanje. - Zašto je Elsie hodala Blackness Roadom na dan kada je nestala, gospodine Thorne?

Norman je malo razrogačio oči. - Ne razumijem.

- Dva su je svjedoka vidjela u pet i deset. Rekli su da je išla u ovom smjeru.

- To nije mogla biti Elsie.

- Prepoznali su je prema fotografiji koju ste nam dali.

- E pa, nije došla ovamo - rekao je Norman ravnodušnim tonom. - Mogu se zakleti na Bibliju da nisam vidio Elsie Cameron od kraja studenog.

Blackness Road

31. prosinca 1924.

Moja najdraža Bessie,

Tako te dugo nisam vidio. Nadao sam se da ćemo moći provesti Božić zajedno. Ali, sad su stvari bolje. Novinari su otišli, a policija je prihvatila da Elsie nikad nije došla ovamo. Sad se pitam da se nije negdje potajno ubila.

Bila je čudna, a roditelji prema njoj nisu bili osobito ljubazni. Htjeli su je meni naturiti jer se nisu htjeli nositi s njezinim raspoloženjima. Trebao sam poslušati oca. Ali, kako ti kažeš, bio sam odveć mlad da bih znao što radim.

Časna riječ, mila, nikad prema nikome nisam osjećao ono što osjećam prema tebi. Elsie me privukla jer sam bio osamljen. Tebi me privlači ljubav. Najdraža prijateljice, ti mi pomažeš kroz najteže trenutke. Nadam se da će ova noćna mora uskoro završiti i da ćemo moći ponovno biti zajedno.

Tvoj jedini

Norman

*Groombridge Road
Crowborough
13.siječnja 1925.*

Dragi Normane,

Žao mi je što ti nisam prije odgovorila, ali imali smo mnogo posla. Mislim da se neko vrijeme ne bismo trebali viđati. Tata ne želi da izlazim s tobom dok policija ne ode. Ljudi bi mogli govorkati. Pisat ću ti ponovno kad budem mogla. Ali, mama i tata nisu baš oduševljeni time.

S ljubavlju,
Bessie

JEDANAESTO POGLAVLJE

Peradarska farma Wesley, Blackness Hoad
14. siječnja 1925.

Neka je sjena zatamnila vrata kolibe. Norman je podigao pogled s Bessienog pisma i ugledao nekog neznanca. Brzo je rukavom pulovera obrisao suze. - Kako vam mogu pomoći? - upitao je.

- Ja sam glavni inspektor Gillan iz Scotland Yarda, gospodine Thorne. Došao sam vas uhititi.

- Zbog čega?

- Zbog sudjelovanja u nestanku gospođice Elsie Cameron. Imamo nalog za prekopavanje vašeg imanja.

Norman je pogledao van, gdje je stajalo nekoliko policajaca s lopatama u rukama. - Što se dogodilo s onim drugim inspektorom?

- Prije tjedan dana pozvali su Scotland Yard. Ja vodim slučaj otkako je vaša susjeda, gospođa Annie Price, dala izjavu ovdašnjoj policiji. Vidjela je kako je gospođica Cameron ušla na vaše imanje u pet i petnaest 5. prosinca navečer.

Norman je poznavao Annie Price. Bila je jedna od radoznalih žena koje je Bessie tako prezirala. Nije imala drugog posla nego špijunirati susjede. - To nije bila Elsie - rekao je.

Glavni je inspektor ušao u kolibu. - A tko je to onda bio, gospodine Thorne? - Preko Normanovog ramena je pročitao Bessieno pismo.

- Gospođica Coldicott?

- Nije bio nitko. Bio sam sam.

Gillan ga je uhvatio pod ruku i podigao ga na noge. - Kladam se da je Elsie negdje na ovom izoranom polju, Normane. Ali, ako se varam, odmah ću se ispričati.

Četiri sata poslije od Normana su zatražili da objasni sadržaj limene kutije koju su našli pod smećem u alatnici. U njoj je bio slomljen ručni

sat, jeftin nakit i narukvica.

- Pripada li to Elsie Cameron? - upitao ga je Gillan.

- Da... ali, nije to ono što vi mislite. Ondje ih je sakrila kad je prošli put bila tu.

- Zašto? Nemaju nikakve vrijednosti.

Pitanje je zbunilo Normana. - Ne znam - rekao je. - Nije mi rekla zašto.

U pola deset sljedećeg jutra Gillan mu je pokazao Elslenu putnu torbu. Bila je prljava i zamrljana. - Prepoznajte li išta od ovoga? - upitao je i pokazao dječje odijelce, dva para cipela, pribor za umivanje i oštećene naočale.

Norman je zurio u predmete.

- To je bilo zakopano blizu vaše kolibe. Vjerujemo da su to naočale gospođice Cameron. Tko ih je stavio onamo?

Norman nije odgovorio.

- Ako nađemo njezino tijelo, bit ćete optuženi za umorstvo. Razumijete li? A kazna za umorstvo je vješanje. Želite li reći išta što bi vam moglo spasiti život?

Norman je oblizao suhe usnice. - Ne - rekao je.

Predomislio se deset sati poslije. U osam navečer je zatražio da razgovara s glavnim inspektorom Gillanom.

- Nisam ubio Elsie - rekao je - ali znam gdje je truplo. Ispod kokošinca s leghornima.

- Želiš li dati izjavu, Normane?

- Da.

- Onda te moram upozoriti da će se sve što kažeš zabilježiti i da se može upotrijebiti kao dokaz protiv tebe.

Policijska uprava Sussex

Izjava Normana Thornea u 20.15 sati

15. siječnja 1925. godine

Iznenadio sam se kad je Elsie došla na farmu u petak, 5. prosinca. Bilo je to odmah poslije pet poslijepodne. Bila je srdita. Smirila se

kad sam joj ponudio čaj i kruh s maslacem. Pitao sam je zašto je došla i gdje namjerava spavati.

Rekla je da će spavati u kolibi. I da ondje namjerava ostati dok se ne vjenčamo. Rekao sam joj da to nije moguće i malo smo se posvađali. U pola osam sam krenuo Coshamovima da vidim mogu li je oni primiti. Nije ih bilo kod kuće.

Kad sam se vratio na farmu, Elsie je bila vrlo srdita. Posvađali smo se zbog Bessie Coldicott. Elsie je plakala jer sam joj bio nevjeran. Skuhao sam joj jaje da je raspoložim. Ponovno se smirila oko pola deset, kad sam joj rekao da moram po Bessie na vlak.

Elsie me pokušala spriječiti. Vikala je na mene i vukla me prema krevetu. Rekla je da želi da spavam s njom. Odbio sam i rekao joj neka sama legne. Plakala je. Čuo sam je dok sam izlazio.

Otpratio sam Bessie i njezinu majku sa stanice i vratio se na farmu oko pola dvanaest. Svjetlo u kolibi bilo je upaljeno. Vidjelo se kroz prozor. Kad sam otvorio vrata, vidio sam Elsie kako visi s konopca vezanog za gredu. Nisam mogao vjerovati vlastitim očima. Presjekao sam konopac i položio je na krevet. Bila je mrtva. Bila je svukla haljinu, a kosa joj je bila raspuštena. Ugasio sam svjetlo i oko sat vremena ležao na stolu.

Htio sam otići dr. Turleu i zamoliti nekoga da pozove policiju. Onda sam shvatio u kakvom sam položaju. Toliko je ljudi znalo da se ne želim oženiti s Elsie. Tko bi povjerovao da je ja nisam ubio? Jedino što sam uspio domisliti bilo je da je zakopam i pretvaram se da je nisam ni vidio.

Izvadio sam pilu i uz svjetlost vatre joj odsjekao glavu i noge. To sam učinio jer sam mislio da ću manje komade lakše zakopati. Stavio sam njezinu glavu u kutiju od keksa, a ostalo zamotao u novine. Iskopao sam rupe kod kokošinjca kod ulaza na farmu i stavio Elsie u njih.

Onda sam spalio njezinu odjeću i očistio kolibu. Prije sam se bojao reći istinu. Elsie je uvijek govorila da će se ubiti ako je ostavim. Ali, nikad nisam vjerovao da će to doista i učiniti.

Vlastoručni potpis:

Norman Thorne

DVANAESTO POGLAVLJE

*Policajska postaja Crowborough
16. siječnja 1925.*

Glavni inspektor Gillan sklopio je ruke na stolu. - Što se dogodilo s konopcem?

- Spalio sam ga zajedno s njezinom odjećom.
- Zašto? I zašto ste zadržali njezin nakit?

Norman je prstima pritisnuo oči. - Sve njezine stvari sam stavio na krevet kad sam je sjekao... a onda sam ih zaboravio. Bila je posve gola... nije ništa imala na sebi. - Duboko je udahnuo. - Našao sam njezine stvari kad sam počeo čistiti... ali, bio sam odveć umoran da kopam još jednu rupu. Bilo je jednostavnije njezine stvari baciti u vatru, a nakit sakriti u alatnici.

- Spalili ste njezinu putnu torbu.
- Nisam htio spaliti dječje odijelce. Činilo mi se pogrešno.

Gillan mu je ponudio cigaretu. - Obdukcija je pokazala da nije bila trudna. Barem ste o tome rekli istinu.

- Znam.
- Ali o svemu ostalom lažete, Normane. Ona se nije objesila. Na njezinom vratu nije bilo tragova konopca. I ni po čemu se ne vidi da je s vaše grede ikad visjelo tijelo. Grede su od mekane borovine. Nastao bi utor.

- Mogu vam samo reći što sam zatekao.
- Onda mi objasnite kako su joj se slomili sat i naočale.
- Možda ih je sama slomila. Bila je vrlo uzrujana.
- To baš nije neko objašnjenje.
- Ili sam ih možda ja slomio kad sam ih stavljao na stol. Možda je stala na njih nakon što ih je skinula. - Norman je spustio glavu u ruke. - Bila je gotovo slijepa... ali, mislila je da bolje izgleda bez naočala.

- Je li to bilo točno?.

- Ne.

Gillan je prstom pratio tekst na papiru pred sobom. - Truplo je bilo u dobrom stanju jer je bilo hladno i jer ste je iste večeri zakopali. Obdukcija je otkrila masnice na Elsienom licu. Jeste li je udarili?

- Naravno da nisam. Nikad nisam udario Elsie.

- Ali, svađali ste se.

- Ali je nisam udario, gospodine Gillan. Inače vam ne bih ispričao o toj svađi. Pala je poput vreće krumpira kad sam presjekao konopac. Stajao sam na stolcu i nisam je mogao držati. Mislim da je udarila glavom u komodu. Je li to moglo izazvati masnice?

- Ne znam. Nisam stručnjak za to. - Inspektor je i dalje prstom pratio tekst. - Prema ovom izvješću, umrla je dva sata nakon što je pojela lagan obrok.

Norman se brzo nagnuo naprijed. - Onda je to dokaz da je nisam ubio. Bila je živa kad sam u pola deset otišao iz kolibe.

- Za to imamo samo vašu riječ.

- Ali, nismo jeli do nakon pola devet. Najprije sam otišao Coshamovima, a onda smo se svađali zbog Bessie prije nego što sam počeo kuhati.

- Ali, za to nema svjedoka, Normane. Coshamovi nisu bili kod kuće, vi i Elsie ste bili sami.

- Odakle bih znao da Coshamovi nisu bili kod kuće da nisam otišao onamo?

Gillan je slegnuo ramenima. - Dali ste izjavu tek nakon mjesec dana. Netko vam je mogao reći.

Norman je nervozno obrisao dlanove o hlače. - Ali, ako se nije sama objesila... a ja je nisam udario... što izvješće obdukcije kaže, kako sam je ubio?

Gillan nije odmah odgovorio. Taj ga je dio zabrinjavao. - Piše da je umrla od šoka.

- Što to znači?

- Zakazao je njezin živčani sustav. Srce joj je stalo i srušila se.

Norman je zurio u njega. - Ne znači li to da su je ubili njezini živci? Kako se to može dogoditi? Uvijek je podlijegala živcima... ali, nikad prije nije bila blizu smrti.

- Ovisi o tome što ste joj učinili. Prema ovom izvješću, udarili ste je nekoliko puta u lice i onda je ostavili da umre. Da niste... da ste ostali s njom i doveli pomoć... sad vas ne bih optuživao za umorstvo.

- Ali, ja nisam ništa učinio, gospodine Gillan. To mi morate vjerovati. Dogodilo se onako kako sam napisao u izjavi.

Gillan je odgurnuo stolac. - Onda joj niste trebali odrubiti glavu. Lakše je vidjeti tragove konopca kad je vrat netaknut. - Ustao je. - Niste prema toj sirotoj djevojci pokazali ništa više poštovanja nego prema piletu. A policiji se to ne sviđa, Normane.

TRINAESTO POGLAVLJE

Zatvor Lewes - 3. ožujka 1925.

Kako se Normanovo suđenje približilo tri mjeseca poslije, njegove je branitelje zabrinjavalo njegovo duhovno stanje. Uzdao se u Boga i činilo se da nije svjestan težine dokaza protiv njega. Sir Bernard Spilsbury, najugledniji engleski patolog, izveo je obdukciju. I njegov je zaključak bio da je riječ o umorstvu.

Glavni medicinski stručnjak obrane bio je dr. Robert Brontë. On je izveo drugu obdukciju i bio je spreman svjedočiti da je našao tragove konopca na vratu. Osim toga je tvrdio da »smrt od šoka« ne može završiti presudom o umorstvu. Nije bilo nikakvih dokaza da je Elsiens smrt bila planirana. Ni da se kolaps mogao predvidjeti.

Ali, dr. Brontë nije bio ugledan kao dr. Spilsbury pa će mu porota i manje vjerovati. Spilsbury je bio krunski svjedok u svim važnim slučajevima umorstva još od 1910. godine. Već i sama njegova riječ mogla je presudno utjecati na porotu.

Branitelji su smatrali da Normanu jedino njegov otac može objasniti koliko je njegov položaj ozbiljan. Stoga su gospodinu Thorneu dopustili da razgovara sa sinom u zatvoru dan prije suđenja. Uveli su ga u prostoriju u prizemlju.

- Jesi li dobro? - upitao je kad su doveli Normana.

Rukovali su se. - Prilično dobro. Drago mi je što si došao, tata.

Izgleda tako mlado, pomislio je gospodin Thorne. Još je dječak. - Sjedni, sine. Tvoj odvjetnik, gospodin Cassels, zamolio me da porazgovaram s tobom o suđenju. Svi se molimo da te ne osude, ali... - Prekinuo se. Kako da kaže svom jedinom djetetu da će ga možda objesiti?

Norman je pružio ruku i blago pomilovao očevu. - Ali, porota bi mogla vjerovati tom Spilsburyju?

Gospodin Thorne je kimnuo.

- Gospodin Cassels kaže da moraju dokazati da sam namjeravao ubiti Elsie. Ali, kako to mogu ako je umrla od šoka? Ne možeš nekoga nasmrt uplašiti.

- Spilsbury će reći da masnice na njezinom licu dokazuju da si je udario... i da su se pritom razbile naočale i sat. Ako je bila u lošem stanju kad si se otišao naći s Bessie, porota bi mogla misliti da si htio da umre.

- A tragovi konopca koje je našao dr. Brontë?

Gospodin Thorne je uzdahnuo. - To je samo njegovo mišljenje, Normane. Spilsbury će reći da nije bilo tragova konopca.

- Ali, bilo ih je, tata. Vidio sam ih kad sam skidao konopac s Elsien vrata. Jednostavno mi nije jasno kako ne vide da je umrla od vješanja. Zar se na plućima ne vidi ako ne možeš disati?

- Možda se uopće nije namjeravala ubiti. Dr. Brontë kaže da se može doživjeti šok već ako staviš konopac oko vrata.

- To je rekao i gospodin Cassel. Ali, ne razumijem zašto.

- To se zove vagalni refleks. Neki su ljudi vrlo osjetljivi na pritisak na vrat. Neka je žena umrla tri sekunde nakon što joj je njezin dragi pomilovao vrat.

- Ali, ja sam našao Elsie obješenu, tata. Ona je namjeravala umrijeti.

- Možda nije. Možda je samo htjela prirediti dramu, ali je nešto pošlo po zlu.

Norman je odmahnuo glavom. - I dalje mi nije jasno.

- Dr. Brontë misli da te htjela zastrašiti. Ako je već imala konopac kad si došao kući, i stala na stolac kad je čula da se otvara kapija... - Gospodin Thorne se prekinuo i uzdahnuo. - Smrt od vagalnog refleksa izazvala bi pad naprijed. Zato si je zatekao kako visi.

Norman je zurio u njega. - Hoćeš reći da je to bio nesretan slučaj?

Otac je kimnuo. - Moglo je biti tako. Zato na gredi nema tragova. Nije dovoljno dugo visjela jer si je ti skinuo čim si je našao.

- To je točno - rekao je Norman, iznenada uzbuđen. - Hoće li mi porota povjerovati? Hoće li povjerovati dr. Bronteu?

- Možda... ako uspijemo dokazati da je prijetila samoubojstvom kako bi bilo po njezinom. Možemo dokazati da je i te

kako glumatala. Svima je rekla da je trudna. Čak je donijela dječje odijelce.

- Rekao sam ti da laže, tata. Roditelji su je trebali smjestiti u bolnicu. Nešto joj u glavi nije bilo u redu. Trebala joj je pomoć.

- Dvoje njezinih bivših suradnika o tome će svjedočiti, ali hoće li im itko povjerovati... - Gospodin Thorne je nakratko zašutio. - Trebao si otići na policiju kad si je našao, Normane. Zašto nisi?

Normanove oči su se zamračile. - Jer mi ne bi bili vjerovali. Ni sad mi ne vjeruju.

- Možda bi ti povjerovali. Ljudi misle da si ubojica jer si je raskomadao. Elsie je zaslužila nešto bolje, Normane.

Mladić je zadrhtao.

- Zašto si to učinio?

Normanu su zasuzile oči. - Nije se činilo tako strašno. Bila je samo još nešto mrtvo. Valjda isključiš osjećaje kad moraš stalno ubijati kokoši. Hoće li porota to razumjeti, tata?

- Neće, sine - rekao je gospodin Thorne tužno. - Ne vjerujem da hoće.

EPILOG

Norman Thorne je osuđen za ubojstvo Elsie Cameron 16. ožujka 1925. godine. Osuđen je na smrt vješanjem. Datum smaknuća bio je određen za 22. travnja. Čudnom podudarnošću, bio bi to Elsie dvadeset sedmi rođendan da je poživjela.

Javnost je izrazila zabrinutost zbog presude. Mnogi su smatrali da nije bilo posve dokazano, »bez traga sumnje«, da je Norman izazvao ili želio izazvati Elsienu smrt. Čak je i Sir Arthur Conan Doyle, koji je stvorio Sherlocka Holmesa, postavljao pitanja.

Sve to nije pomoglo. Normanova je žalba odbijena. Večer prije vješanja napisao je ocu pismo. Bilo je to pismo puno nade.

»Vidjet ću bljesak i onda će svemu biti kraj. Ne, ne kraj nego tek početak jer odlazim Bogu. Čekat ću te kao što drugi čekaju mene. Čist sam od grijeha. Voli te...«

BILJEŠKA AUTORICE

Zanimljivo mi je da Norman Thorne nikada nije priznao ubojstvo Elsie Cameron. Čak ni na vješalima. Do kraja se zaklinjao da ju je našao obješenu. To ne dokazuje da je bio nevin. Ali, za mladog vjernika, bilo je to opasno kockanje ako jest bio kriv. Norman je znao da se grešnik mora pokajati ako želi u raj.

Vjerujem da je istina ono što sam iznijela u pripovijetki. Elsie je namjeravala uplašiti Normana kad je došao kući - stala je na stolac s omčom oko vrata. Ali, njezin uzvik kojim je željela privući pozornost izazvao je nevolju. Možda je od hladnoće bila nespretna. Možda je greškom prejako vezala omču.

Neke ljudi vagalni ili karotidni refleks brzo ubija. Pritisak na živce i žile u vratu izaziva prestanak rada mozga i srca. Takva vrsta »slučajne« smrti može se dogoditi kod autoerotičnih igara kad se oko vrata stavi omča. Žrtve - obično muškarce - obično nazovu samoubojicama kako se ne bi uzrujale njihove Obitelji. No najpoznatija uporaba refleksa je u »Zvezdanim stazama«, kad gospodin Spock pritisne prstima nečiji vrat. Premda su »Zvezdane staze« fikcija, načelo je isto.

Psihoanaliza je 1924. godine još bila u povojima, ali oni koji su poznavali Elsie Cameron opisivali su je kao duševno nestabilnu. Govorili su da je »depresivna«, »neurotična« i »živčana«. Bojala se da će ostati usidjelica i mislila je da joj se ljudi rugaju. Suradnici su se žalili na njezina raspoloženja i govorili da je »teška«.

Njezini su problemi postali još veći tijekom njezine četvorogodišnje veze s Normanom. Nije uspijevala zadržati posao. Željela je biti voljena na »bajkovit« način i bila je opsjednuta udajom. Bila je ili srdita ili potištena kad ne bi sve bilo po njezinom. Liječnik ju je pokušao liječiti sedativima (vjerojatno ranim oblikom barbiturata).

Elsieno ponašanje ukazuje na to da je patila od poremećaja rubne ličnosti. Bolesnici nemaju mnogo samopoštovanja i često su

deprimirani. S njima može biti teško živjeti. Raspoloženje im se stalno mijenja i ljute se kad ih netko razočara. Sve im je ili crno ili bijelo. Njihove su veze intenzivne i pune sukoba. Prijetnje samoubojstvom su česte.

Što god se dogodilo one noći kad je Elsie umrla, uvjeren sam da je njezino duševno stanje u tome odigralo ulogu. Ili je njezino tvrdoglavo odbijanje da ode izazvalo Normana da je udari, ili je priredila scenu samoubojstva da ga prisili da ostavi Bessie.

Na suđenju je na porotu najviše utjecalo mišljenje Sira Bernarda Spilsburyja. Zaključili su da se Elsie srušila od napada i da ju je Norman namjeravao ubiti. Ali, čak i ako ju jest udario, nema dokaza da je bila mrtva kad je otišao iz kolibe, ni da je on mogao predvidjeti da će poslije umrijeti od šoka.

Meni uvjerljivije zvuči rečenica iz Normanove izjave. Rekao je da je našao Elsie kako visi s grede »bez odjeće i raspuštene kose«. A bila je hladna prosinačka noć. Norman je zacijelo nosio ogrtač. Kako bi mu uopće palo na pamet da kaže da je Elsie bila gola...

... osim ako doista nije bilo tako?

KRAJ

KIKA & ŽELEZNI

www.CroWarez.org

www.BosnaUnited.net

Table of Contents

[Minette Walters – Hrana za piliće](#)

[PRVO POGLAVLJE](#)

[DRUGO POGLAVLJE](#)

[TREĆE POGLAVLJE](#)

[ČETVRTO POGLAVLJE](#)

[PETO POGLAVLJE](#)

[ŠESTO POGLAVLJE](#)

[SEDMO POGLAVLJE](#)

[OSMO POGLAVLJE](#)

[DEVETO POGLAVLJE](#)

[DESETO POGLAVLJE](#)

[JEDANAESTO POGLAVLJE](#)

[DVANAESTO POGLAVLJE](#)

[TRINAESTO POGLAVLJE](#)

[EPILOG](#)

[BILJEŠKA AUTORICE](#)

[KRAJ](#)